

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE ve SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

MEDENİYET KAVRAMININ EĞİTİM FAKÜLTESİ
ÖĞRENCİLERİNİN ALGILARI DOĞRULTUSUNDA ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra BULUT

Malatya-2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE ve SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

MEDENİYET KAVRAMININ EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN
ALGILARI DOĞRULTUSUNDA ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra BULUT

Danışman: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Malatya-2019

T.C.

İnönü Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Büşra BULUT tarafından hazırlanan Medeniyet Kavramının Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Algıları Doğrultusunda Analizi başlıklı bu çalışma, 09/08/2019 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Şükrü BİLİCİ

ONAY

.../.../2019

Doç. Dr. Niyazi ÖZER
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım Medeniyet Kavramının Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Algıları Doğrultusunda Analizi başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Büşra BULUT

ÖN SÖZ

İnsanoğlunun var oluşundan bu güne toplumları oluşturan bireyleri birbirine bağlayan ve bu birlikteliğin devamını sağlayan unsurlardan biri de medeniyettir. Yakın tarihte dilimize kazandırdığımız medeniyet kavramının aslında ilk çağlardan beridir varlığını sürdürdüğü; fakat zaman içerisinde farklı anlamlar kazanmış olduğunu söylemek mümkündür.

Tez çalışmamda bütün bu süreç boyunca, çalışmanın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve her adımın incelenmesinde beni her anlamda destekleyen, engin bilgi, birikim ve deneyimleri ile bana destek olan sayın hocam Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU' na teşekkür ederim. Bu dönem boyunca hoşgörülerini ve manevi desteklerini gördüğüm, fikirleri ile bana yol gösteren Sn. Prof. Dr. Mesut AYDIN'a ve olumlu tutumlarıyla beni daima teşvik eden, bilgi birikiminden ve deneyimlerinden yararlandığım Sn. Doç. Dr. Recep DÜNDAR'a sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca her koşulda beni daima destekleyen, bana duydukları güveni ne olursa olsun hiç kaybetmeyen değerli annem ve babama sonsuz sevgilerimi sunarım.

Büşra BULUT

ÖZET

MEDENİYET KAVRAMININ EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN ALGILARI DOĞRULTUSUNDA ANALİZİ

BULUT, Büşra

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Ağustos-2019, VIII+80 sayfa

Araştırmada, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramlarına ilişkin algılarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında araştırmada tarama modeli tercih edilmiştir. Araştırmanın evrenini, İnönü ve Atatürk Üniversiteleri Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İnönü ve Atatürk Üniversiteleri Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören lisans öğrencileri arasından “Basit Seçkisiz Örnekleme” yöntemi kullanılarak belirlenen 500 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verilerini toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen “Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada toplanan verileri analiz yapmak için ölçek maddelerinin frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca araştırma verilerini analiz etmek için cinsiyet değişkeni açısından Bağımsız Örneklemler t-Testi, öğrenim görülen bölüm ve sınıf değişkenleri açısından ise Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algılarının yüksek olduğu ve birbirine benzer olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları arasında “cinsiyet” değişkenine göre “Kapsam” ve “Evrensel” boyutlarında istatistikî açıdan anlamlı farklılık tespit edilirken; “Tarihsel” boyutunda istatistikî açıdan anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre eğitim fakültesi öğrencilerinin algıları arasında anlamlı farklılığın tespit edildiği “Kapsam” boyutunda anlamlı farklılık kadınların lehine iken “Evrensel” boyutunda anlamlı farklılık erkeklerin lehine olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda öğrenim görülen sınıf ve bölüm değişkenleri açısından da anlamlı farklılığın olduğu boyutlar belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Medeniyet, Eğitim Fakültesi, Öğrenci.

ABSTRACT

ANALYSIS OF CIVILIZATION CONCEPT IN ACCORDANCE WITH THE PERCEPTIONS OF STUDENTS OF THE FACULTY OF EDUCATION

BULUT, Büşra
M.S., Inonu University, Institute of Educational Sciences
Department of Social Studies Education
Advisor: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU
August, 2019, VIII+80 pages

The aim of the study was to determine the perceptions of the students of the Faculty of Education about the concepts of civilization. For this purpose, screening model was preferred in the research. The universe of the research consists of undergraduate students studying at Inonu and Ataturk Universities Education Faculties. The sample of the study consists of 500 students who were selected from the undergraduate students in the faculties of education in İnönü and Atatürk Universities by using the simple random sampling method. Civilization Concept Perception Scale developed by the researcher was used to collect the research data. In order to analyze the data collected in the study, frequency, percentage, arithmetic mean and standard deviation values of the scale items were calculated. In addition, in order to analyze the research data, Independent Samples t-Test was used in terms of gender variable and One-way ANOVA was used in terms of department and class variables studied. As a result of the research, it was found that the perceptions of the students of the Faculty of Education about the concept of civilization were high and were similar. In addition, in the study, a statistically significant difference was found between the perceptions of the students of the faculty of education on the concept of civilization in Scope and Universal dimensions according to gender variable; It was found that there is no statistically significant difference in its historical dimension. Significant differences were found between the perceptions of the students in the faculty of education according to the gender variable. As a result of the study, it was determined that there were significant differences in terms of class and department variables.

Key Words: Civilization, Faculty of Education, Student.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	3
1.2. Önem.....	5
1.3. Sınırlılıklar.....	5
1.4. Sayılıtlar.....	5
1.5. Tanımlar.....	5
BÖLÜM II	7
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Medeniyet.....	7
2.2. Medeniyet Kavramının Tarihçesi.....	9
2.3. Medeniyet Kavramının Öncülleri.....	12
2.4. Medeniyet Kavramının Dönüşümü.....	16
2.4.1. Jean-Jacques Rousseau’da “Medeniyet” Eleştirisi.....	16
2.4.2. Saraylı Bir Kavram Olarak “Medeniyet”.....	18
2.4.3. Burjuvazi “Medeniyet”i: Evrenselleştirici İdeal.....	20
2.4.4. “Medeniyet”: Sosyal ve Düşünsel Gelişim.....	24
2.4.5. Tekil “Medeniyet” Anlayışının Özellikleri.....	26
2.4.6. “Çoğul Medeniyet”: “Medeniyet”ten “Medeniyetler”e.....	27
2.4.7. “Medenîleştirme Görevi” ve Sömürgecilik.....	30
2.5. Medeniyet Örüntüleri.....	34
2.5.1. Batı Medeniyeti.....	34
2.5.2. Doğu Medeniyeti.....	35
2.6. Medeniyeti Oluşturan Etmenler.....	35
2.6.1. İnsan.....	35

2.6.2. Din	36
2.6.3. Coğrafya.....	37
2.6.4. Teknoloji.....	38
BÖLÜM III.....	39
3. YÖNTEM	39
3.1. Araştırmanın Modeli.....	39
3.2. Araştırmanın Evreni.....	39
3.3. Araştırmanın Örneklemi	39
3.4. Araştırma Verilerinin Toplanması	41
3.4.1. Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği.....	41
4.5. Verilerin Analizi	43
3.5.1. Bağımsız Örneklemeler t-Testi.....	44
3.5.2. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA).....	45
BÖLÜM IV	46
4. BULGULAR ve YORUMLAR	46
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	46
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	59
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	61
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	62
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	64
BÖLÜM V	66
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	66
5.1. Sonuçlar	66
5.2. Öneriler	70
KAYNAKÇA.....	72
EKLER	77
EK-1: Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği.....	77

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Cinsiyetlerine İlişkin Bilgiler.....	40
Tablo 3.2. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Sınıflara İlişkin Bilgiler.....	40
Tablo 3.3. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Bölüme İlişkin Bilgiler.....	40
Tablo 3.4. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Üniversiteye İlişkin Bilgiler.....	41
Tablo 3.5. Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği Güvenirlik Katsayıları.....	42
Tablo 3.6. Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği Aritmetik Ortalama Değerlendirme Aralığı.....	44
Tablo 4.1. Ölçeğin Kapsam Boyutuna İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	46
Tablo 4.2. Ölçeğin Tarihsel Boyutuna İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	49
Tablo 4.3. Ölçeğin Evrensel Boyutuna İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	52
Tablo 4.4. Ölçeğin Kapsam Boyutuna İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri..	54
Tablo 4.5. Ölçeğin Tarihsel Boyutuna İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri..	55
Tablo 4.6. Ölçeğin Evrensel Boyutuna İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri..	57
Tablo 4.7: Medeniyet Kavramı Algı Ölçeğine İlişkin Bulgular.....	58
Tablo 4.8. Medeniyet Kavramına İlişkin Algıların Cinsiyet Değişkenine Göre Analizi	59
Tablo 4.9. Medeniyet Kavramına İlişkin Algıların Öğrenim Görülen Sınıf Değişkenine Göre Analizi.....	60
Tablo 4.10. Medeniyet Kavramına İlişkin Algıların Öğrenim Görülen Bölüm Değişkenine Göre Analizi.....	62
Tablo 4.11. Medeniyet Kavramına İlişkin Algıların Öğrenim Görülen Üniversite Değişkenine Göre Analizi.....	63

KISALTMALAR LİSTESİ

f: Frekans

F: Anova Değeri

KMO: Kaise-Meyer-Olkin (Örnekleme Yeterliliği)

n: Örnekleme Sayısı

p: Anlamlılık Derecesi

Ort.: Ortalama

Ss: Standart Sapma

t: t değeri (Bağımsız Örneklemler t-Testi İçin)

\bar{X} : Ortalama Değeri

α : Güvenirlik Katsayısı

%: Yüzde

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Türk düşünce dünyasını modernleşme devrimizin başından itibaren büyük ölçüde etkilemiş ve etkilemeye de devam eden kavramlardan biri olarak medeniyet kavramının, “Arapça’da “şehir” anlamına gelen ve müdûn köküne dayanan medine isminden Osmanlı Türkçesi’nde türetilen ...kök itibariyle “yönetmek” (es-siyâse) ve “mâlik olmak” anlamları da bulunan deyn (dîn) masdarıyla ilişkili olduğu ...ileri sürülmüştür.” (Kutluer, 2003) Bedri Gencer, medeniyet kavramının şehirli olma, vatandaşlık adabı manasını bünyesinde barındırdığını ve kelimenin bu haliyle İngiliz düşünce sistemindeki “civility”e, günümüzde ise medeniyet kavramının “civilization”a tekabül edecek şekilde kullandığını dile getirmektedir (Gencer, 2012).

Medeniyet kelimesinin Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerdeki karşılığı genel olarak incelendiğinde, Şemseddin Sami’nin Kâmûs-î Türkî’sinde: “Ulûm ve fûnûn ve sanâyi ve ticâretin semerâtından bi-hakkın istifâde ile hüsn-i hâlde ve refâh ve âsâyişte yaşayış, hazariyyet, terakkî” (Sami, 2014); Ali Nazîmâ ve Faik Reşad’ın Mükemmel Osmanlıca Lügatı’nda: “Bedeviyet”in zıddı. Medenîlik, şehrîlik, 2. Terakkiyât-ı hâzıraya muvâfık surette maîşet ve ictimâ” (Nazîma ve Reşad, 2005) manasına geldiği görülmektedir. İlhan Ayverdi’nin Misalli Büyük Türkçe Sözlüğü’nde medeniyet kelimesinin “Bir millet ve toplumun maddî, mânevi varlığına âit üstün niteliklerden, değerlerden, fikir ve sanat hayâtındaki çalışmalardan, ilim, teknik, sanâyi, ticâret vb. sahalardaki nîmetlerden yararlanarak ulaştığı bolluk, rahatlık ve güvenlik içindeki hayat tarzı, yaşama biçimi, medenilik, uygarlık” (Ayverdi, 2011) şeklinde karşılık bulduğu, uygarlık kelimesinin de medeniyet kelimesiyle eş tutulduğu görülmektedir (Ayverdi, 2011). Ayrıca aynı sözlükte “medeniyetsiz” kelimesi “Medenî hayâta ayak uyduramamış, vahşî kaba, görgüsüz” (Ayverdi, 2011) şeklinde açıklanmıştır.

Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanmış olan Türkçe sözlükte de medeniyet kelimesinin uygarlık kelimesiyle eş tutulduğu (TDK), uygarlık kelimesinin de “1. Uygar olma durumu, medeniyet, medenilik, 2. Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü, medeniyet” (TDK) şeklindeki ifadelerle ortaya konulmuştur. Sosyal Bilimler Ansiklopedisi’nde medeniyet, “...şehirleşmek, şehir hayatını benimsemek...; teknik anlamda kültürün maddi ve teknik unsurlarını ifade eden terim...” (Sosyal Bilimler Ansiklopedisi-2, 1990) ifadeleri ile tanımlanmaktadır. Ferit Devellioğlu’nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik

Lûgat'ında ise kavram “medenilik, şehirlilik, uygarlık” (Devellioğlu, 2015) olarak belirtilmiştir.

Yaşar Çağbayır tarafından yazılmış Ötüken Türkçe Sözlük'te medeniyet “1. Şehirde yaşama; kentli oluş; kentte yaşama biçimi 2. Ekonomik, siyasal, toplumsal, düşünce, kültür ve sanat, bilim ve teknik bakımlarından ideal sayılan üst düzeyde yaşama durumu; ideal gelişmişlik; uygarlık. 3. Toplumların veya ülkelerin düşünce ve sanat hayatı ile maddî ve manevî varlığına özgü niteliklerinin tümü; uygarlık. 4. Bilim ve tekniğin verilerinden en üst düzeyde yararlanabilme durumu. 5. Daha nazik, daha kibar olma durumu.” (Çağbayır, 2007) olarak anlamlandırılmıştır. Bu doğrultuda sözlükler nezdinde medeniyetin uygarlık kelimesiyle müteradif görüldüğü, medeniyetin maddi ve manevi olmak üzere birçok yönünün bulunduğu, medeniyet kavramına iyi yaşam koşullarının sağlanmış olması manasında olumlu bir anlam yüklediği görülmektedir.

Medeniyete yönelik tanımların çeşitliliği Türk ve Müslüman coğrafyanın düşünce dünyasında da dikkat çekmektedir. Genel itibariyle bu düşünürlerin medeniyete yükledikleri anlamlar incelendiğinde, Ziya Gökalp'in “...yöntemle yapılan ve taklit yoluyla bir milletten diğerine geçen kavramların ve tekniklerin bütünü...” (Gökalp, 2013), Ahmet Ağaoğlu'nun “hayat tarzı” (Ağaoğlu, 2013), Nevzat Kösoğlu'nun “İnsan başarılarının hemen tümünü kapsayan ...olgu...” (Köseoğlu, 2015), Yılmaz Özakpınar'ın “...insanın rasyonel düzlemde doğayla ilişkisini ve hayatının gayesini belirleyen ve ruhlara coşku veren bir inanç ve ona bağlı bir ahlâk nizamı...” (Özakpınar, 2014), Server Tanilli'nin “...bir halkı başka halklardan ayıran, onun özgün yanını ortaya koyan, yaşayış biçimlerinin, kullanılan aletlerin, çalışma biçim ve yöntemlerinin, inançların, düşünsel ve sanatsal faaliyetlerin, siyasal ve sosyal örgütlenme biçimlerinin bütünü.” (Tanilli, 2006), Erdoğan Pazarbaşı'nın “...şehirlilik, yerleşik hayat tarzında yaşama...” (Pazarbaşı, 1996), Ali Şeriatî'nin “...bütün insanlık tarihi boyunca meydana gelmiş olan maddî ve manevî eserler ve tasarruflar toplamı...” (Şeriatî, 1998) olarak medeniyeti tanımladığı görülmektedir.

Bu kadar farklı tanım ve sınıflamaların yapıldığı medeniyet kavramının incelendiği bu araştırma beş bölümde tamamlanmıştır. Araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın amaç, alt problemi, önemi, sınırlılıkları ve sayılıtlarına yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde medeniyet kavramının tanımına, tarihçesine, kavramın dönüşüm sürecine, kavramın öncüllerinin neler olduğuna, medeniyet örüntülerine ve medeniyeti oluşturan etmenlere yer verilmiştir. Devamında araştırmanın üçüncü

bölümünde araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, araştırma verilerinin toplanmasına ve toplanan verilerin nasıl analiz edildiğine ilişkin bilgiler anlatılmıştır. Araştırmanın dördüncü bölümünde ise araştırmada veri toplama araçları ile toplanan verilerin analiz edilmesi neticesinde elde edilen bulgular verilmiş olup araştırmanın beşinci yani son bölümünde ise araştırmadan elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda sunulan önerilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Tarih öncesi dönemlerden bu güne insanoğlunun göstermiş olduğu her başarı ve izi, medeniyetin yapı taşlarını oluşturmuştur. Medeniyetlerin tezahür etmesi ve tarihe kök salması; coğrafi çevre şartları, toplulukta yaratıcı öncülerin var olması, insan ile kendisi dışındaki zorlayıcı her şart ve durum arasında devamlı bir üstünlük sağlama mücadelesinin etki ve sonuçlarıyla şekillenmiştir. Bu mücadele de şekillenme de durmadan devam etmektedir. Medeniyetleri kuran, inşa eden insandır. İnsan akli ile kültürü inşa eder. Kültürü ve medeniyeti akli ile inşa eden insan, organik bir varlıktır. İnsan; nasıl ki doğar, büyür ve ölürse; insanın eseri olan medeniyetlerde doğar, büyür, gelişir ve ölür. Bir medeniyeti ölmesi yerine başka bir medeniyetin geçmesi demektir (Haldun, 1989).

Medeniyetlerin ruhsal temelini bir din ve toplumsal temeli o dine bağlayan ahlak nizâmı oluşturmaktadır. Bu ahlak nizamına ve dine güven duyan bireyler inancı ve ahlakı yaşatacak kültür eserleri meydana getirmektedirler (Özakpınar, 2007). Medeniyetlerin şekillenmesinde dinler her ne kadar aslan payını sahiplenmiş olsalar da medeniyetlerin kurulmuş oldukları alanların coğrafi ve iklimsel yapıları dahi hatırı sayılır bir oranda medeniyet çeşitliliğine sebep olarak tarih sahnesinde yerlerini almışlardır. Tarihi olaylara sahne olan her medeniyetin kendine yurt edindiği bir coğrafi mekan vardır. Yine medeniyetlerin yayılıp genişlemesinde ve dağılıp yok olmasında en büyük etken devrin doğal şartlarıdır (Akurgal, 1998).

Medeniyetlerin doğuşlarına ve günümüze kadar geçen süreç içerisindeki gelişmişliğe bakıldığında, teknolojik gelişmelerin ve yapılan eğitim faaliyetlerinin etkisi kendisini bizlere gösterir niteliktedir. Tekerleğin geliştirilmesi ile birlikte ünümüze gelene kadar sayısız farklı sahalardaki teknik gelişim, her zaman medeniyetlere tesir etmiş, onları şekillendirmiştir (Şahin, 2016).

Yukarıdaki paragraflarda medeniyeti etkileyen etmenlerden anlaşıldığı üzere medeniyeti etkileyen birçok etken olup bu etkenler “Medeniyet” kavramının sınıflar ve

toplumlar arası farklılıklardan yola çıkılarak yapılan tanımlamalarını etkilemiştir. Bu tanımlar ve sınıflandırmalar hiç kuşkusuz XVIII. yüzyılın ikinci yarısından önce, yani “medeniyet” kavramının oluşumundan önce de yapılmaktaydı. Sınıflar ve toplumlar arası farklılıklardan yola çıkılarak yapılan tanımlamalar, sınıflandırmalar hiç kuşkusuz XVIII. yüzyılın ikinci yarısından önce, yani “medeniyet” kavramının oluşumundan önce de yapılmaktaydı. “Medeniyet” kavramının henüz oluşmadığı zaman diliminde Batı toplumları, bu kavramın anlamını –yaklaşık olarak– ifade eden bazı sözcükler kullanmışlardır. “Poli”, “policé”, “politesse”, “civilisé”, “civiliser”, “civilité”, “courtoise” vb kelimeler XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından sonra “civilisation” kavramının ifade ettiği anlamın –hiç değilse bir kısmını– ifade etmekteydi.

Araştırmada tarihten günümüze medeniyet kavramının tanım ve sınıflamalarındaki farklılıklardan dolayı kültürler arası bir anlayış farklılığından kaynaklı olarak medeniyet kavramını farklı algılandığına dair bir öngörü ile başlanmıştır. Bu öngörü temelinde araştırmanın yapılmasına karar verilmiştir. Fakat alanyazın incelenmesi neticesinde medeniyet kavramının nasıl algılandığına ilişkin belirli bir ölçütün olmadığı görülmüş ve alanyazındaki önemli bir eksikliğin giderilmesi için medeniyet kavramı algı ölçeğinin geliştirilmesine araştırmada karar verilmiştir. Süreçte araştırmacının olanakları doğrultusunda araştırmanın çalışma grubunu Eğitim Fakültesi öğrencileri oluşturmuştur.

Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algılarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırmanın problem cümlesini “Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları nasıldır?” ifadesi oluşturmaktadır. Bu amaç çerçevesinde araştırmada şu alt problemlere yanıt aranmaya çalışılmıştır:

1. “Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları ne düzeydedir?”
2. “Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?”
3. “Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları öğrenim görülen sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?”
4. “Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları öğrenim görülen bölüm değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?”
5. “Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları öğrenim görülen üniversite değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?”

1.2. Önem

Çalışmada, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algılarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmada alanyazında ilk çalışma olması açısından büyük önem taşımaktadır. Alanyazında önemli bir eksikliğin yapılan çalışma ile giderilmeye çalışılmış olması ileride yapılacak olan çalışmalar için kaynak oluşturması beklenmektedir. Ayrıca yapılan çalışmanın özgün olması da büyük önem taşımaktadır.

1.3. Sınırlılıklar

Araştırma sürecinde belirlenen sınırlılıklar aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

1. Araştırma, veri toplama araçlarına katılan Eğitim Fakültesi öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırmada elde edilen veriler, İnönü ve Atatürk Üniversiteleri Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin algıları ile sınırlıdır.

1.4. Sayıtlar

1. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu,
2. Çalışmaya katılan Eğitim Fakültesi öğrencileri ölçek maddelerine samimi, içten, inandırıcı ve tutarlı bir şekilde cevap verdikleri,
3. Araştırmada belirlenen örneklemin, evreni temsil ettiği,
4. Araştırmaya katılan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin ölçekte yer alan maddelere verdikleri cevapların gerçeği yansıttığı kabul edilmiştir.

1.5. Tanımlar

Medeniyet: Şehirde yaşama, kentli oluş; kentte yaşama biçimi; ekonomik, siyasal, toplumsal, düşünce, kültür ve sanat, bilim ve teknik bakımlarından ideal sayılan üst düzeyde yaşama durumu; ideal gelişmişlik; toplumların veya ülkelerin düşünce ve sanat hayatı ile maddî ve manevi varlığına özgü niteliklerinin tümü; bilim ve tekniğin verilerinden en üst düzeyde yararlanabilme durumu; daha nazik, daha kibar olma durumudur (Çağbayır, 2007).

Uygarlık: Bir halkı başka halklardan ayıran, onun özgün yanını ortaya koyan, yaşayış biçimlerinin, kullanılan aletlerin, çalışma biçim ve yöntemlerinin, inançlarının, düşünsel

ve sanatsal faaliyetlerinin, siyasal ve sosyal örgütlenme biçimlerinin bütünüdür (Tanilli, 2006).

Kültür: İnsanın beden ve zihninin değişmesiyle beraber, insanların konuşma, düşünme, dinlenme ve yaratma yeteneklerinin gelişmelerini sağlayan toplumsal kuramların bütünüdür (Çeçen, 1996).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL BİLGİLER

2.1. Medeniyet

Arapça bir kelime olan medeniyet, “medine” kelimesinden türemektedir. “Medine” kelimesi ise (m-d-n) kökünden türemiş olup bir yerde ikamet etmek, yerleşmek anlamlarına gelir (Kutluer, 1998).

Kelimenin etimolojik kökenine bakıldığında hem Batı hem İslam dünyasında şehirli ve görgülü olma durumu vardır. “Batı dillerinde ‘medeniyet’i ifade eden ‘civilisation’ sözcüğü Fransızca civilis (vatandaşlık) ve cité (şehir), İngilizce civic (şehre ait) ve civit (nazik, kibar) kelimeleriyle akrabalık taşıyan city kelimesinden gelmekte ve kelime anlamı olarak edep-erkân, öğrenme, zariflenme gibi özellikleri içermektedir.” (Yılmaz, Palancı, Ünal, Gök, Balki ve Kurt, 2016)“Medeniyet’ kelimesi, bir medine’de yani kentte oturanların hayat düzeylerini ve yaşama biçimlerini anlatan bir sözcüktür. Göçebe demek olan bedevilerin yaşayışlarına bedeviyet, kırsal kesimde yaşayanlarınkine hazariyet ve kent hayatına da, yukarıda da belirttiğimiz gibi ‘medeniyet’ deniliyordu” (Koç, 2011).

Medeniyet kelimesi Türkçeye de geçmiştir. Medeniyet, Türkçede şehirle ilgili, şehre ait, şehirleşme ve bir arada yaşayabilme seviyesine ulaşmış toplum olarak da yorumlanabilir. Bununla birlikte günümüz Türkçesinde medeniyetin karşılığı olarak “belli yasalara uyarak şehirde yaşayan halk” anlamına gelen uygar kelimesinden türetilen uygarlık kelimesi de yaygın olarak kullanılmaktadır. Uygarlık sözcüğünün, bir Türk devleti olarak yerleşik ve şehirli yaşamın hemen tüm özelliklerini gösteren Uygurlara gönderme yapma yoluyla Türkçenin özleştirilmesi hareketi sırasında türetildiği ileri sürülmektedir (Braudel, 2001). Uygarlık, doğal halin, barbarlığın karşıtı olan bir anlamı çağrıştırmaktadır. Bu anlamda, uygar millet, uygar halk denince, barbar, ilkel kelimeleriyle köklü bir zıtlık içeren, yerleşik ve şehirli yaşamı, hukuksal ve siyasal bir örgütlenmeyi ve şehirli tarzı benimsemiş bir topluluk anlaşılmaktadır (Tanili, 2006).

İnsan topluluklarını hayvan topluluklarından ayıran özelliklerden biri de insanın medeniyetler kurabilmesidir. Çünkü insan, medeniyetler kuran bir varlıktır. Uygar insan veya uygar toplum kent kültürüne ayak uydurabilmiş bir arada yaşayabilme merhalesine ulaşmış insan veya toplum demektir. Yani barbarlığın zıddı demektir uygarlık. Doğa ile mücadelesini bir derece de olsa kazanmış, iktisadî yapısını belli bir aşamaya getirebilmiş, sosyal sınıf bilinci oluşmuş topluluklara uygar toplum denir. Bu aşamaya

ulaşmış bir topluluğun maddî ve manevî bütün ürünlerini barındırır bu kavram (Soysal, 2016).

Uygarlık deyince, birbirinden farklı iki şey anlaşılır: Bir anlamıyla uygarlık, doğal halin, barbarlığın karşıtı olan bir durumu anlatıyor. Bu anlamda uygar millet, uygar halk deyince, gelişme yolunda hayli ilerlemiş, ideal ölçülere pek yaklaşmış bir topluluk anlaşılmakta. Bir başka anlamıyla uygarlık, bir halkı başka halklardan ayıran, onun özgün yanını ortaya koyan, yaşayış biçimlerinin, kullanılan aletlerin, çalışma biçim ve yöntemlerinin, inançlarının, düşünsel ve sanatsal faaliyetlerinin, siyasal ve sosyal örgütlenme biçimlerinin bütünüdür (Tanilli, 2006, s.13).

Medeniyet kavramının etimolojik tahlilinde görüldüğü üzere, medeniyet doğrudan şehirle ilişkilendirilmektedir. Doğu ve Batı kültüründe medeniyetin etimolojisi konusunda anlayış ortaklığı vardır. Her iki kültür de medeniyetin kavramsal kökenlerini şehirlere dayandırmaktadır (Güney, 2006). Buna göre medeniyet, şehir hayatının sosyal, siyasal, entelektüel, kurumsal, teknik ve ekonomik alanlarda mümkün kıldığı birikim, düzey ve fırsatları ifade etmektedir (Kutluer, 1998)

Bütün bu değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere Medine kelimesi, Arapça' da bir yerleşim biriminin ve içinde mukim olanların sosyal, siyasi, hukuki, ekonomik organizasyonunun bütün boyutlarını içine alacak biçimde şehir, şehirleşme, şehirlilik, şehir hayatı anlamlarını taşımaktadır. Medeni terimi ise sosyal ve siyasal olma niteliğini ifade etmektedir (Şulul, 2011).

Medeniyet kavramını kendisiyle ilişkili olan kültür ve kimlik gibi kavramları gibi tanımlamak zordur. Bununla beraber, bir milletin maddî, manevî varlığına ait üstün değerlerden, fikir ve sanat hayatındaki çalışmalardan, ilim, teknik, sanayi, ticaret vb. alanlardaki gelişmelerden yararlanarak ulaştığı refah, rahatlık ve güvenlik içindeki hayat tarzı, yaşama biçimi şeklinde genel bir tanım yapma çalışmanın ilerleyişi açısından faydalı olacaktır. Bu tanım üzerinden hareket edilirse medeni olma durumunun bir ötekisi olduğu fikrine ulaşabilir. Medeniyet kavramı bir anlamda toplumun kendisiyle bir yüzleşmesi, çatışması ve yanlış olan yönlerini törpülemesi olarak görülebilir (Koçak, 2016).

2.2. Medeniyet Kavramının Tarihçesi

Daha önce de belirtildiği gibi “medeniyet” XVIII. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Fransa’da “icat” edilmiş bir kavramdır. Braudel’e göre, “uygarlık (civilisation) kelimesi, uzun zamandan beri var olan ve XVI. yüzyılda kullanılmakta olan uygar (civilisé), uygarlaştırmak (civiliser) kelimelerinden hareketle yaratılmıştır.” (Braudel, 2001).

Bu kavramın ilk defa kimin tarafından kullanıldığı, hiç değilse kimin tarafından basılı hale getirildiği kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuda Lucien Febvre “hiçbir endeks ve dökümü olmayan sonsuz bir edebiyat denizinin içinde” XVIII. yüzyıla ait bir kelimenin tarihini yapmanın zorluklarına dikkat çekmektedir (Febvre, 1995). Araştırmacılar kavramların kullanılışıyla ilgili tarihlendirmeler yaparken, her zaman için yeni sürprizlere hazır olmak gerektiğinin altını çizmektedirler.

“Medeniyet” kavramının (kültür ile birlikte) tarihinin yazılmasında Norbert Elias’ın yapmış olduğu çalışmaların önemi büyüktür. Norbert Elias sosyal sınıflar arasındaki mücadelede “medeniyet” kavramının işlevsel boyutunu ve bu bağlamda kimlerin hangi amaçlarla bu kavramı ürettiğini ve kimlere karşı kullandığını, kavramın hangi tarihlerde ve ne çeşit toplumsal olguları ifadelendirmek için kullanıldığını ayrıntılı olarak incelemiştir.

“Medeniyet” kavramın tarihsel olarak doğuş aşaması oldukça karmaşık bir oluşum sürecine işaret etmektedir; burada “medeniyet” sözcüğünün oluşum süreci mümkün olduğu kadar sistemleştirilerek, özetlenerek anlatılacaktır. Araştırmacılar tarafından “medeniyet” kavramın tarihine dair yapılan çalışmalarda, bu kavramın ilk tasarlanması ve kavramın ilk defa basılı hale getirilişi gibi değişik ölçütler göz önüne alınmaktadır:

“Medeniyet” kavramını ilk kez tasarlayan düşünür dikkate alındığında bu konuda iki isim ön plana çıkmaktadır: Anne Robert Jacques Turgot (1727-1781) ve Voltaire (1694-1778).

Lucien Febvre “civilisation” kavramının ilk kullanılışı konusunda, kavramın ilk defa Fransız iktisatçı ve devlet adamı Turgot’un Sorbonne’daki söylevlerinde (1752) kullanıldığı iddia etmiştir (Febvre, 1995). Norbert Elias ise bu iddianın doğru olmadığını, Turgot’un ölümünden sonra yayınlanan kitaplarında yer alan “medeniyet” kelimesinin Turgot’ya değil, öğrencisi Dupont de Nemours’a ait olduğunu ileri sürmektedir (Elias, 2000; Febvre, 1995). Dumont de Nemours’un kendi hocası olan Turgot’un metinlerine çok serbestçe yaklaştığı, kitaplarını yayınlarken müdahalelerde

bulunduğu bilinmektedir (Febvre, 1995). Fakat Elias'a göre "sözcüğün kendisi değil de düşüncenin kendisi arandığında, gerçekten Turgot'da yeterli malzemeye karşılıklıdır." (Elias, 2000). Yani XVIII. yüzyılın ikinci yarısında "medeniyet" düşünce olarak var olmuş, fakat özel bir kavram halini alması bu tarihten daha sonra gerçekleşmiştir. Turgot'nun zihninde "medeniyet" kavramı yoktu, fakat "medeniyet" kavramının ifade ettiği anlamın tasarımı bulunmaktaydı. Düşüncenin zihinlerde oluşumu ile bu düşüncenin kavramsallaştırılması arasında–kısa da olsa– bir zaman farklılığı mevcuttur.

İkinci iddiaya göre "medeniyet" kavramını ilk tasarlayan kişi Voltaire'dir (1694–1778). Braudel'e göre Voltaire *Essai sur les Moeurs (Adetler Üzerine Deneme ve Ulusların Zihniyeti)* (1756) kitabında, hem uygarlık tarihinin ilk taslağını ortaya koymuş, hem de uygarlık kavramını ilk tasarlayan kimse olmuştur. Braudel bir başka çalışmasında da "XIV. Louis Yüzyılı adlı kitabında (1751), kelimeyi telaffuz etmeden, «dönemin uygarlığı» kavramını ilk kullanan kişi Voltaire olmuştur" (Braudel, 1992) demektedir. Bu iki iddia yan yana konulduğunda kavramın tasarlanması konusunda önceliğin kime ait olduğunu belirleyebilmek güçtür.

Yukarıda değinildiği gibi "medeniyet" düşüncesi zihinlerde oluşumunu tamamlamış olsa bile kavramsal karşılığı konmamış bir düşünce olarak oluşum süreci devam etmiştir. Önce kavram zihinlerde oluşmuş, daha sonra isimlendirilmiştir. Fransızca literatürde bugüne kadar belirlenen en erken tarihli "civilisation" kavramı Mirabeau'nun *Ami des hommes ou Traité de la population (İnsanların Dostu ya da Nüfus Üzerine İnceleme)* isimli kitabında geçmektedir. Braudel'in ifadesiyle "kelimenin basılı bir metne resmen girişi, herhalde (...) Mirabeau'nun, *Nüfus İncelemesi* (1756) adlı kitabının yayınlanmasıyla olmuştur: Burada "uygarlığın çarkları" ve hatta "sahte bir uygarlığın lüksü" söz konusu edilmiştir." (Braudel, 2001). Bir başka kaynak da bu konuda şu bilgiyi vermektedir: "*Civilisation* sözcüğünün yaratılması ya da her halükârda ilk kullanımının onuru Mirabeau markizininindir." (Pons, 2003). Kısacası "medeniyet" kelimesi aristokrasiden gelen kesimlerin kaleminden değil de, aristokrasiye muhalif düşünceler geliştiren bir yazar tarafından basılı hale getirilmiştir. Yani bu kavramın ismini, kavramın içeriğine muhalif bir yazar koymuş veya daha ihtiyatlı bir ifade ile bu kavram ilk defa "medeniyet" kavramının o günkü anlamına karşı olan bir yazar tarafından kullanılmıştır. (Mirabeau'nun "medeniyet"e yaklaşımı I. bölümün II. alt bölümünde ele alınacağı için burada ayrıca üzerinde durulmayacaktır.)

Lucien Febvre'in "civilisation"un ilk defa 1766'da M. Boulanger'nin *L'Antiquité dévoilée par ses usages (Örflerin İnşa Ettiği Antikite)* kitabında basılı hale

getirildiğine dair iddiası Mirabeau'nun kitabından sonra artık geçersiz hale gelmiştir. Kaldı ki M. Boulanger'in 1759'daki ölümünden sonra yayınlanan kitabında, "civilisation" kelimesinin Baron d'Holbach tarafından kitaba eklendiği bilinmektedir (Febvre, 1995).

Kavramlaşma sürecinin Fransa'da tamamlanışının ardından "civilisation" bütün Avrupa dillerine girmiştir. "Benveniste bu sözcüğü (civilisation), 1767'de Adam Ferguson'da, 1771'de de John Millar'da bulmuştur." (Pons, 2003). "Civilisation"un kavramlaşma süreci sadece Fransız deneyimiyle sınırlı değildir. Fakat şu anda var olan bilgiler dâhilinde bu süreç ağırlıklı olarak Fransa'da gerçekleşmiş, daha sonra bütün Avrupa dillerine yayılmıştır. "Uygarlık İngiltere'de, 1722'den (1772 ?) itibaren, ama herhalde daha erkenden ve *civilization* biçiminde yazılmak üzere, eski tarihlerden beri yerleşik olan *civility* kelimesine üstün gelmiştir. Almanya'da *zivilisation*, eski *bildung*'un karşısında kolayca yerleşmiştir. (...) İtalyanca'nın, Dante'nin çoktan kullanmış olduğu *civiltà* kelimesi vardır ve bunu çabucak uygarlık anlamında kullanacaktır." (Braudel, 2001). Böylelikle modern dönemlerin en etkili kavramlarından birisi, XVIII. yüzyıl sona ermeden Avrupa'nın ortak terminolojisinde kendisine ayrıcalıklı bir yer edinmiştir.

"Civilisation"un öncüllerinin yerini nasıl aldığına dair görüşlerde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Benveniste'e göre bu "devir-teslim" doğal yollardan olmuştur: "Benveniste *civilisation*'un doğal olarak *civilité*den nöbeti devralmasının kendiliğinden gerçekleştiğini kabul eder gibidir, çünkü ona göre bu sözcük, bir durum belirterek sadece üstü örtülü biçimde anlatan eski sözcükten daha iyi anlatır süreç fikrini." (Pons, 2003).

Fakat dönemin sosyal, kültürel tarihi bunun doğru olma olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Elias, medeniyet kavramının öncüllerinden "medeniyet"e kadar geçen sürecin sosyal gerçeklikle ilgisini göstermiştir: "Aynen "courtoisie" kavramı gibi "civilité" kavramı da zamanla inişe geçer. Bir süre sonra bu kavramın ve bununla akraba diğer kavramların taşıdığı içerik, öz bilincin yeni kazandığı biçimin bir ifadesi olarak, yeni bir kavram tarafından üstlenilir ve devam ettirilir; bu "civilisation" kavramıdır. "Courtoisie", "Civilité", "Civilisation" bir toplumsal gelişimin üç ayrı dönemini anlatan üç ayrı kavramdır. Bu kavramlardan hangisini tercih ettiğine bakılarak, bir yazının hangi toplumda kime hitap ettiği anlaşılabilir." (Elias, 2001).

Özetlenecek olursa, “medeniyet” kavramı, “poli”, “policé”, “politesse”, “civilisé”, “civiliser”, “courtoisie” gibi kavramların işaret ettiği anlamlarla XVIII. yüzyılın ikinci yarısında aydınların zihinlerinde kurguladığı modern anlamların (süreç fikri, ilerleme) toplamından oluşmaktadır. “Civilisation” yukarıda sayılan bu öncüllerin üzerine daha kesin, daha vurgulu bir kelime olarak doğmuştur.

2.3. Medeniyet Kavramının Öncülleri

“Medeniyet” de diğer bütün kavramlar gibi bir oluşum sürecinden geçtikten sonra ortaya çıkmıştır. Sınıflar ve toplumlar arası farklılıklardan yola çıkılarak yapılan tanımlamalar, sınıflandırmalar hiç kuşkusuz XVIII. yüzyılın ikinci yarısından önce, yani “medeniyet” kavramının oluşumundan önce de yapılmaktaydı. “Medeniyet” kavramının henüz oluşmadığı zaman diliminde Batı toplumları, bu kavramın anlamını –yaklaşık olarak– ifade eden bazı sözcükler kullanmışlardır. “Poli”, “policé”, “politesse”, “civilisé”, “civiliser”, “civilité”, “courtoise” vb kelimeler XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından sonra “civilisation” kavramının ifade ettiği anlamın –hiç değilse bir kısmını– ifade etmekteydi.

Lucien Febvre’e göre Fransız yazarları XVII. yüzyıl boyunca halkları (hem oldukça bulanık, hem de çok belirgin bir hiyerarşiyle) sınıflandırma çabası içinde olmuşlardır. Bu yazarlara göre hiyerarşinin en alt katmanında “vahşi” toplumlar, bunun üzerinde vahşilerle çok belirgin farklar içermeyen “barbar” toplumlar bulunmakta, “bunlar aşıldıktan sonra, civilisé (uygarlaşmış), politesse (kibarlık), police (adetlerin yumuşamış olduğu toplum hali) gibi sıfatlara sahip toplumlara ulaşılmaktadır.” (Febvre, 1995). Toplumların birbirinden farklı oluşlarını ifade etme, isimlendirme çabaları XVIII. yüzyılın ikinci yarısında “civilisation/medeniyet” kavramının icadına kadar sürmüştür. “Medeniyet” kavramına duyulan ihtiyacın en temel nedenlerinden birisi, bu kavramın “icat” edilmesinden önce kullanılmakta olan diğer kavramların *ifade yetersizliği* içinde olmasıdır. Bu dönemde “vahşi” ve “barbar” kavramlarının olumsuz özelliklerinden hareketle tanımlanan Batı-dışı toplumları ifade etme bakımından uygun olduğu düşünülmesine rağmen, Batı toplumlarının dâhil olacağı modern kategoriye isimlendirmekte zorluk çekilmekteydi. Çünkü “civilisation”un yerine kullanılan diğer kelimeler, Batılı toplumların özelliklerini ve/veya üstünlüğünü vurgulamada yetersiz kalmaktaydı. Başka bir ifade ile “Biz” ve “Öteki” ayrımında “Öteki”ni (vahşi ve barbar toplumlar) isimlendirmek kolaydı, fakat Batılılar açısından “Biz”i isimlendirmek kolay olmamıştır. “Medeniyet” kavramının ortaya çıkışından sonra bu kavram Batı toplumları

tarafından kabul edilmiş, “medeniyet” kavramı üzerinde (Almanya hariç) bir kullanım birliği ortaya çıkmıştır. Bu arayış çabalarında “civilisation” yerine kullanılan kelimeler, bu araştırma kapsamında “medeniyet” kavramının öncülleri olarak adlandırılacaktır.

Daha önce de vurgulandığı üzere “civilisation” kavramının öncülleri arasında “poli”, “policé”, “politesse”, “civilisé”, “civiliser”, “civilité”, “courtoise” gibi kavramlar yer almaktadır. Burada bu kavramların tamamı ele alınmayacak, örnek olması bakımından sadece “courtoisie”, “civilité” ve “policé” kelimelerinin tarihsel süreç içinde geçirdiği dönüşüm üzerinde durulacaktır.

a- Yukarıda da belirtildiği gibi, “medeniyet” kavramının öncüllerinden birisi “courtoisie”dir. Bu kavram Elias’ın da belirttiği gibi “ilk önce şövalyelik döneminde büyük feodallerin saraylarında ortaya çıkan davranış biçimlerine verilen addır.” Kavram beklendiği gibi saray kökenlidir. Bu kavramın 1535 yıllarına kadar Fransa’da kullanımda olduğu bilinmektedir. “Fransa’da 16. yüzyılda, geçiş döneminin yarı şövalye feodal, yarı mutlakiyetçi aristokrat toplum biçiminin bir yansıması olarak “Courtoisie” ve “Civilité” kavramları bir süre yan yana yaşar. 17. yüzyıl sürecinde “Courtoisie” kavramı Fransa’da moda olmaktan tamamen çıkar.” (Elias, 2000).

b- “Medeniyet” kavramının öncüllerinden bir diğeri “civilité” dir. Bu kavram bir bakıma “courtoisie” den görevi devralmaktadır: “Savaşçı feodal şövalye soylularının zamanla yok oluşuna ve 16. ile 17. yüzyıllarda yeni bir mutlakiyetçi saray aristokrasisinin oluşumuna paralel olarak, toplumsal davranış biçimlerini ifade etmek üzere “civilité” kavramı tercih edilmeye başlanır.” (Elias, 2000). Yapısal dönüşüm (feodal şövalye aristokrasisinin yerini mutlakiyetçi aristokrasiyeye bırakması) aynı zamanda kavramsal ifadelerde de değişime yol açmaktadır.

“Courtoisie” kavramının kullanımdan düşmesinden sonra gündeme gelen “civilité” kavramının ise iki ayrı anlamı içinde barındırdığından kullanımında problem meydana gelmekte ve bu yüzden yeni bir kavrama ihtiyaç duyulmaktaydı.

“Civilité”nin ilk anlamı Aristoteles kaynaklıdır. Aristoteles’in Nicole Orasme tarafından XIV. yüzyılda Fransızcaya çevrilen *Éthiques* kitabında “civilité”: “Bir sitenin ya da topluluğun şekli, düzenlenişi ve yönetimi’ olarak tanımlanmıştır. Bu anlam açık seçik bir biçimde Latince, civis, yurttaş, siyasal yaşam, Devlet’le ilgili her şeyi belirten civilis, civilitas’tan gelir.” (Pons, 2003).

İkinci anlamı daha çok ahlâkî, toplumsal ve psikolojiktir. “Civilité” 1549’da Robert Estienne (1503-1559) tarafından, “insanlar arasında nasıl davranılacağını bilen” şeklinde karşılırken, Antoine Furetière (1619-1688) “civilité”ye 1690’da yayınlanan

Evrensel Sözlük'ünde (Dictionaire Universel Contenant Généralement Tous les Mots Français Tant Vieux des Arts) “aklı başında, yumuşak ve kibar davranış ve sohbet etme tarzı” karşılığını vermektedir (Pons, 2003; Febvre, 1995). XVIII. yüzyılda ise Başrahip Girard (1780) “kamusal ibadet Tanrıya nazaran ne ise, ‘civilité’ de insanlara nazaran odur: iç duyguların dış ve duyarlı bir gösterimi” şeklinde kavramı tanımlamıştır (Febvre, 1995).

“Medeniyet” kelimesinin kökenine ilişkin yapılan araştırmaların pek çoğu İskoçyalı James Boswell'in (1740-1795) 1772'de Doktor Johnson'ı ziyarete gittiğinde aralarında geçen bir konuşmaya yer vermektedir. Bu ziyaretinde James Boswell, Johnson'ı sözlüğünün dördüncü cildini hazırlarken bulmuştur. Boswell, “medeniyet” kelimesini kullanmayı kabul etmeyen Johnson'un bu tercihinin saygılı olmasına rağmen, yine de “civilization”ın “barbarity” kelimesinin karşıtı olarak “civilité”den daha uygun olduğunu ileri sürmektedir (Pons, 2003; Williams, 2005).

Doktor Johnson'ın “civilization”ı sözlüğüne almayı kabul etmemesi, kavramların insan zihninde oluşumunu tamamlamasına rağmen sözlüklerde kendisine eş zamanlı olarak yer bulamadığına dair ilginç bir örnektir. Bu örnek, aynı zamanda sözlük hazırlayanların kavramların oluşum aşamasında oynadıkları rolü de göstermekte, sözlük hazırlayanlar tarafından kabul edilmeyen kavramsallaştırmalar sözlüklerde –geçici süre de olsa– kendilerine yer bulamamaktadırlar (Pons, 2003).

Elias'a göre “civilité” kavramı, şövalye toplumuyla, Katolik kilisesinin dağıldığı bir dönemde anlam kazanmıştır. Erasmus'un (1469-1536) 1530 tarihli De Pueris Instituendis (Çocukta Geleneklerin Nazikleşmesi Üzerine) adlı kısa yazısından itibaren Elias, “civilité” nin özgün bir anlam kazandığını ileri sürmektedir. Erasmus “civilitas” kavramına değişik bir anlam yüklemiş ve insanların zihinlerinde eski anlamın yerine bu yeni anlam yer etmiştir: “O andan itibaren diğer dillerde de benzer moda sözcükler hızla yaygınlaşır, örneğin Fransızca'da “civilité”, İngilizce'de “civility”, İtalyanca'da “civilità” ve Almanca'da “zivilität”. Ancak, diğer dillerin aksine bu sözcük Almanca'da yerleşmemiştir.” (Elias, 2000).

c- “Medeniyet” kavramının oluşumundan önceki dönemde sınıflar arası veya toplumlar arası farklılaşmaların anlatımında kullanılan kelimelerden birisi de “policé” sözcüğüydü. “Policé” kelimesi Furetière'in Evrensel Sözlük'ünde “devletlerin ve genel olarak toplumların iâşe ve varlığını sürdürmesi için izlemesi gereken davranış kuralları, yasalar, barbarlığın zıddı” olarak yer almakta ve Furetière Avrupalılar tarafından keşfedilinceye kadar Amerikalı yerlilerin ne yasa ne de “policé”ten haberdar

olmadıklarını iddia etmektedir (Febvre, 1995). Aynı sözlükten iktibas yapan Braudel de “policé”in “toplumsal düzen” anlamı taşıdığını, Furetière’in sözlüğünde bu kelimeyi “Ahlâkta mecazi olarak kullanılır ve uygar anlamına gelir. Ayrıca “adetleri uygarlaştırmak, kibarlaştırmak, uygar ve toplumsal kılmak” anlamlarına da gelmektedir. Genç bir erkeği kadınlarla sohbet etmekten daha fazla uygarlaştıran ve kibarlaştıran bir şey yoktur” şeklinde tanımladığı için Furetière’in policé’i kibar, terbiyeli sıfatından bir miktar uzaklaştırdığını düşünmektedir (Braudel, 2001).

1731 yılında Duclos tarafından kaleme alınan *Considérations sur les moeurs de ce temps* (Bu Zamanın Adetleri Üzerine Düşünceler) adlı kitapta yazar, poliçe halkların kibar halklardan daha iyi olduğunu söylemekte, ancak “en kibar halklar, her zaman en erdemlileri değildir” demektedir. Yazar, “vahşî halklar”da soyluluğun ve farklılığın güçle sağlanmasının normal olduğunu, “policé halklarda ise “güç”ün şiddet ve baskısını önleyen yasaların bulunduğunu, dolayısıyla bu halklarda kişiler arasındaki farklılıkların zihinsel kaynaklı olduğunu öne sürmektedir (Febvre, 1995). Duclos, içinde yaşadığı sınıflı toplumun irsiyet bağıyla soyluluk ve farklılık oluşturmasını kabul etmemekte, bunun ancak ilkel topluluklarda olabileceğine işaret etmektedir. Sınıflar arası gerilim ve sürtüşmeler “medeniyet” kavramının oluşum sürecinde en önemli etmenlerden birisini oluşturmaktadır.

1756’da Anne Robert Jacques Turgot (1727–1781), *Encyclopédie*’nin Etimoloji maddesinde “vahşî halk”larla “policé halk”ların dillerindeki ifade yeteneğini karşılaştırmış, dildeki ince anlamları ifade etme kabiliyeti bakımından “poliçe halk”ların konuştuğu dillerin diğer halkların dillerine oranla daha üstün olduğunu öne sürmüştür (Febvre, 1995).

Yaşadığı dönemin önemli bir eleştirmeni olan Rousseau ise bu kavramı hiçbir şekilde kullanmamaktadır: 1750 tarihli *Discours sur les sciences et les arts* (Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev)’de bu kavram yer almadığı gibi 1762’de yayınladığı *Toplumsal Sözleşme*’de (Contrat social) de kavramı kullanmamaktadır. Febvre’in de belirttiği gibi “Jean-Jacques Rousseau 1762’de, *Toplumsal Sözleşme*’de, Büyük Petro’yu “savaşa alıştırılması gereken bir halkı uygarlaştırmaya” kalkışmasından dolayı eleştirmekte, ama o da uygarlık kelimesini hiç kullanmamaktadır.” (Febvre, 1995). Rousseau “uygarlaştırma” (civiliser) sözcüğünü kullanmasına rağmen “uygarlık” kelimesini kullanmamıştır. Lucien Febvre durumun şaşırtıcı olduğunu, Fransızcada sonu ‘-iser’le biten bir fiilden “-isation”la biten bir ad türetmenin mümkün olduğunu,

fakat bunun niye kimsenin aklına gelmediğini sorgulayarak, “fiilden ad türetmek basit bir mekanik işlem” (Febvre, 1995) olmadığını söylemektedir.

Policé kelimesi XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan aydınların zihinlerinde canlandırdıkları toplum projesini bütünüyle ifade eden bir kavram değildi. Ayrıca “policé”, o güne kadar uzun süreden beri kullanıldığı için yeni bir durumu ifade etmekte yeteri kadar etkileyici bir vurgu ortaya koyamıyordu. “Üstelik, police giderek daha dar ve belirgin bir anlam kazanmaya başlamıştır. Korku veren ve giderek artan bir gücü olan şu kişi tarafından belirlenen bir anlamı: polis müdürü.” (Febvre, 1995). “Policé” nitelemesiyle tanımlanan halklara atfedilen nitelikler, XVIII. yüzyılın ikinci yarısındaki aydınların zihinlerinden geçen anlamı tam olarak karşılamaya yeterli gelmemekteydi.

“Medeniyet” (civilisation), Fransa’da Aydınlanma çağıının bir kavramsallaştırması olarak yukarıda anlatılan öncül kavramların anlamlarını da içine almak suretiyle XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış bir kavramdır.

2.4. Medeniyet Kavramının Dönüşümü

2.4.1. Jean-Jacques Rousseau’da “Medeniyet” Eleştirisi

“Medeniyet”in anlam olarak şekillenmesini tamamladığı, kavram olarak henüz var olmadığı bir zaman diliminde oluşmakta olan yeni sosyal yapı, XVIII. yüzyılın ortasında güçlü bir eleştiriye maruz kalmıştır. Bu eleştiriler temelde Aydınlanma çağında toplumun geleneklerinde meydana gelen yumuşama ve insan ilişkilerindeki inceliğe yönelikti (Larrère, 2003). Fransa’da XVIII. yüzyılın ilk yarısında mevcut kurumların eleştirisi “kilise ve devlet”e karşı açıktan açığa yapılmaktaydı. “Çağın sosyal merkezleri, filozofların parlak zekâlarının güzel kadınlarla ve aylak aristokratların şüpheli kayıtsızlıklarıyla harman edildiği kibar Paris salonlarıydı.” (Ebenstein, 2001). Yeni oluşan bu toplumsal yapının köklü bir eleştirisi Jean-Jacques Rousseau (1712– 1778) tarafından yapılmıştır. Aydınlanma ile insanlığın önemli kazanımlar sağladığına dair genel bir kanının yerleşmiş olduğu bir dönemde, Rousseau bu genel eğilimin tersine yeni dönemin insanlığa neler kaybettirdiği üzerinde durmaktadır.

Jean-Jacques Rousseau Discours sur les sciences et les arts (Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev) isimli denemesine öncelikle hiç kimsenin beğenisini elde etmeye yönelik bir niyet içerisinde olmadığını belirterek başlamaktadır (Larrère, 2003):

“Kibar aydınlar, gözde yazarlar tarafından beğenilmek endişesinde değilim. Her devirde zamanın, memleketin ve toplumun fikirlerine bağlı olarak yaşamaya mahkûm

insanlar bulunur.” (Rousseau, 1970). Rousseau'nun bu ifadeleri aynı zamanda topluma kendisini kabul ettirmeye çalışan yazarlara bir saldırı anlamı da taşımakla birlikte Rousseau sadece döneminin yazarlarına karşı değil (Sabine, 1969), gerçekte “medeniyet”in temel değerlerine radikal bir eleştiri yöneltmekteydi (Ebenstein, 2001). Bu eleştirinin o medeniyete dâhil olmayan bir düşünürden gelmesi de ayrıca dikkate değer bir durumdur. Rousseau'ya göre “medeniyet”, insanların ahlâkî açıdan “erdem” sahibi olmaları yerine, erdeme sahipmiş gibi görünmelerine yol açmakta, bu da sonuç olarak bir ikiyüzlülüğü ortaya çıkarmaktadır:

“İhtiyacın doğurduğu kral tahtlarını bilim ve sanatlar güçlendirmiştir. Ey dünyanın egemenleri! Sanata yeteneği olanları sevin, sanat için çalışanları koruyun. Ey uygar milletler! Bilim ve sanatları besleyin. Ey mutlu köleler! O sizin özene bezene ortaya serdiğiniz kibar ve ince zevki onlara borçlusunuz. Aranızdaki ilişkileri pek tatlı, pek kolay bir duruma getiren, o yumuşak huylarınızı, uygar şehir âdetlerinizi, kısacası hiçbir erdeme sahip olmadan bütün erdemlere sahipmiş gibi görünmek ustalığını onlar sayesinde elde ettiniz!” (Rousseau, 1970; Sabine, 1969).

Rousseau'ya göre medenîleşmenin sosyal açıdan alternatif maliyeti oldukça yüksektir. “Medeniyet” insanların ruhlarını boşaltır, sahiciliğini öldürür, görüntüyü ön plana çıkartarak gerçeğin ortadan kalkmasına neden olur, olduğu gibi görünmeyi toplumdan kaldırır, bir bakıma gerçek ile görüntünün yer değiştirmesi sonucunu doğurur (Skirbekk ve Gilje, t.y.).

XVIII. yüzyıl Fransa'sında Fransızların dış dünyaya karşı kendileriyle gurur duyacakları özellikleri Rousseau bu söylevinde tartışmalı hale getirmekteydi:

“Zamanımızın hoş gitmek sanatı daha ince bir zevk ve daha ustaca özentilere bir takım kalıp ve kurallara boğulmuş olduğundan ahlâk ve adetlerde bayağı ve aldatıcı yeknesaklık hüküm sürmekte, bütün ruhlar aynı kalıba dökülmüş gibi görünmektedir. Hep nezaket gerekleri, kibarlık zorunlulukları içindeyiz; hep âdetlere, kurallara uymaktayız. Hiç kendi ruhumuza uyduğumuz yok. Kimse olduğu gibi görünmeye cesaret edemez olmuş. Zorunlulukların sürekli baskısı altında toplum denilen bu sürüyü meydana getiren insanlar, belli durumlar karşısında hep aynı şeyi yapacaklardır; başka türlü davranabilmek için çok önemli sebepler olması gerekli. Bu yüzden karşımızdakinin nasıl bir adam olduğunu hiç bilemeyeceğiz; bu yüzden dostumuzu tanıyabilmek için büyük olayları bekleyeceğiz; o zaman da iş işten geçmiş olacak; çünkü onu tanımak zaten bu olaylar için gerekliydi.” (Rousseau, 1970).

Rousseau'ya göre bir kısır döngüden ibaret olan “medeniyet, kendi ortaya çıkardığı kötülöklere çare bulmak için yapılan ümitsiz bir yarışır.” Bu yargıya varmak XVIII. yüzyılın ortasında kendine özgüven sağlayan bir sistem oluşturmaya çalışan Fransızlar için oldukça karamsar bir durum ortaya çıkarmaktaydı. “Rousseau'ya göre herkesin pek övündüğü nezaket, medenî incelik ‘tek tip ve alçakça bir peçe’den başka bir şey değildi, arkasından ‘kıskançlık, şüphe, korku, soğukluk, biganelik, nefret ve hile görülür.” (Ebenstein, 2001).

“Medeniyet”in toplumda “ahlâk”ı bozup bozmadığına dair yapılan tartışmaların tarihi oldukça eskidir. Nitekim XVIII. yüzyıl Fransız düşünürü Jean-Jacques Rousseau'nun bu “medeniyet” karşıtı düşünceleri XIV. yüzyılda yaşayan Tunuslu düşünür İbn Haldun'un “hadariyet” eleştirilerini hatırlatmaktadır (Arslan, 2002).

2.4.2. Saraylı Bir Kavram Olarak “Medeniyet”

Jean-Jacques Rousseau'nun yukarıdaki eleştirilerine rağmen “medeniyet” kavramının oluşum aşaması devam etmiştir. “Medeniyet” kavramının tarihsel gelişim aşamalarına bakıldığında bu kavramın oluşum evresinin XVIII. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Fransız aristokratları ile gün geçtikçe güçlenmekte olan Fransız burjuvazisi arasındaki sınıfsal çatışma içinde oluştuğu görölmektedir.

Fransız aristokrasisi yüzyıllardan beri oluşmuş, gelenekleri olan, toplumun üst tabakasını oluşturan, hayat tarzı incelmış, nazikleşmiş bir toplumsal sınıftır (Ebenstein, 2001). Aristokrasi, toplumdaki en rafine sosyal normların hem sahibi, hem oluşturucusu, hem de uygulayıcısı konumunda bulunuyordu. Aristokrasinin sınıfsal rakibi durumunda olan burjuvazi ise XVIII. yüzyılın ortasında toplumun merkezinde kendisine yer açmak isteyen, şehirli, ticaretten sağladığı gelirle ekonomik olarak güçlenmiş olmakla birlikte toplumda elinde bulundurduğu “güç” ile orantılı bir yer edinemediğini düşünen, yükseliş halindeki bir sosyal sınıfı meydana getirmekteydi.

Aristokrasi, sahip olduğu ayrıcalıkları korumak ve burjuvazinin taleplerinin önüne geçebilmek amacıyla yürüttüğü mücadelede, kendi sınıfsal üstünlüğünün kavramsal ifadesi olarak “medeniyet” kelimesini icat etmiştir. Nezaket, incelmış bir hayat tarzı aristokrasinin eskiden beri üstünlük iddiasının göstergesi olarak var olmuştur. Daha önceki kısımda görmüş olduğumuz gibi “medeniyet” kavramının öncülleri olan “courtoisie”, “civilité” ve “policé” gibi kavramlar da yine “saray”la ve “aristokrasi” ile ilgili kavramlardır. Öncülleri gibi “medeniyet” de doğal olarak saraylı bir kavram olarak gelişmiştir. Burjuvazi ise aristokrasinin temsil ettiği bu tür yaşam

tarzına karşı çıkıyor, doğuştan “imtiyazlı” bir toplumsal sınıfın varlığını kabullenemiyordu. Bu bağlamda “medeniyet”in karşısına ondan daha önemli bir kavram olduğunu ileri sürdüğü “erdem”i koyuyordu.

“Medeniyet” kavramının ortaya çıkışıyla ilgili olarak bugüne kadar yapılan araştırmalara göre, bu kavramın ilk kullanımı, aristokrasi ile burjuvazinin çatışma noktasında her iki tarafın kullandıkları argümanları ortaya koyan bir özelliğe sahiptir. Daha önce de belirtildiği gibi “civilisation” kavramını kimin icat ettiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, kavramı –bugünkü bilgilerimiz çerçevesinde– ilk olarak kullanan yazar Victor Riqueti de Mirabeau’nun *Ami des hommes ou Traité de la population* (İnsanların Dostu ya da Nüfus Üzerine İnceleme) kitabında şu şekilde yer almaktadır:

“İnceleme konusundaki görüşlerimizin ne kadar yanlış ve uygarlık sandığımız çerçevede oluşuna hayret ediyorum. Uygarlık denilen şeyin ne olduğunu çoğunluğa soracak olsaydık bana şu yanıtı verirlerdi: Uygarlık, bir halkın geleneklerindeki incelme, nezaket ve genel insan ilişkilerinde karşılıklı anlayışın yaygınlaşması, rahat ve huzur arayışının bunlarla ifade edilmesi ve bunların yazılı olmayan yasa düzeyine yükselmesidir. Bütün bunlar bana erdemin kendisi değil de maskesiymiş gibi gelmekte ve eğer uygarlık erdemin temelini ve yapısını vermiyorsa, topluma hiçbir şey kazandırmıyor demektir.”(Elias, 2000).

Mirabeau, bu satırlarından on sene sonra bu konuya dair kaleme aldığı ve müsvette halindeki *L’Ami des Femmes ou Traite de la Civilisation* (Kadınların Dostu ya da Medeniyet Üzerine İnceleme) yazısında (Nef, 1971) “medeniyet” kavramını biraz daha içselleştirmiş, fakat “erdem” (fazilet) kavramını vurgulamaktan da vazgeçmemiştir.

“Bir halkın medeniyeti (1776 sıralarında yazıyor) onun örf ve adetlerinin yumuşaması, şehirlileşme, nezaket ve umumî ahlâk ve adabın gözetilmesine ve kanunlaşmasına imkân verecek bir bilgi yayılması (...) demektir. Bir cemiyet faziletli bir hayat yaratmazsa medenî olamaz. Ancak bütün unsurlarıyla yontulmuş, yumuşamış olan cemiyetlerde insaniyet fikri doğabilir.” (Nef, 1971).

Mirabeau’nun bu iki pasajında birkaç nokta öne çıkmaktadır: Her şeyden önce yazar birinci paragrafta halkın çoğunluğuna göre “medeniyet”in bir tanımını aktarmaktadır. Bu tanıma göre “medeniyet”, “geleneklerde incelme”, “nezaket, “karşılıklı anlayışın yaygınlaşması”, “rahat ve huzur arayışı” ile bütün bu sayılan konuların “yazılı olmayan yasa” gücüne ulaşmasıdır.

Mirabeau'nun yukarıda alıntılanan ilk pasajında yazarın vermiş olduğu bu tanıma göre, “medeniyet” kavramı her şeyden önce geniş bir kitleye mal olmuş demektir. Çünkü yazar, genel bir kanıdan, “çoğunluk”tan söz etmektedir. Başka bir nokta da Mirabeau'nun “ilk defa” kullandığı bu kavramın sözlü olarak çok tartışılan bir kavram olduğu ve büyük olasılıkla “medeniyet” kavramının 1756'dan önce de kullanılmış olabileceği izlenimini vermesidir. Yukarıda alıntılanan (birinci) paragrafta bakıldığında, yeni “icat” edilmiş ve henüz kullanılmaya başlanan bir kavramın iğretiliğine dair hiçbir işaret bulunmamaktadır. Mirabeau'da bu kavram sadece kelime olarak geçmemekte, kavramın tanımı yapılmakta, kitlelere ulaşması, yaygınlık derecesi ortaya konulmakta ve bu kavramın ilişkilendirildiği sosyal sınıf ile hesaplaşmak ve bu sınıfa karşıtlık oluşturmak için çaba gösterilmektedir.

Bu paragrafta Mirabeau'nun önemle üzerinde durduğu noktalardan birisi, bu kavramı “saray aristokrasisinin özgün karakteri” (Elias, 2000) ile ilişkilendirmesidir (Eagleton, 2005). Bundan sonra bu kavramın karşısına “bütün Avrupa'da orta tabakaların saray aristokrasisine karşı adına cephe açtıkları ve kendi meşruiyetlerini gördükleri şey, yani erdem yerleştirilmektedir.” (Elias, 2000).

Son olarak “medeniyet” kavramının üstünlük iddialarını vurgulu hale getirmek için aristokratlar tarafından mı meydana getirildiği, yoksa bu kavramı burjuvazinin aristokrasiyi eleştirmek amacıyla mı icat ettiğine dair bir ipucu bulunmamaktadır. Kavram ilk hareket noktasında bir “medeniyet” muhalifi, daha doğrusu “aristokrasi” karşıtı bir yazarın kaleminden doğmuştur. Ancak çoğunluk tarafından “medeniyet”in algılanışında problemlerli bir noktanın bulunmadığı yine Mirabeau'nun birinci paragraftan anlaşılmaktadır. Mirabeau ikinci paragrafta ise “medeniyet”e olan muhalifliğini yine vurgulamakta, “erdem”i yine gündeme getirmektedir. Fakat ifadeleri on yıl önceki yazdığı paragrafta göre biraz daha esnek hale gelmiştir.

2.4.3. Burjuvazi “Medeniyet”i: Evrenselleştirici İdeal

Fransız Devrimi'ni gerçekleştiren başlıca sınıf olan burjuvaziye, modern zamanların en önemli kavramlarından birisi olan “medeniyet”in, siyasal gücü elinden alınan aristokrasiden miras kalması ilk bakışta şaşırtıcıdır. Ancien Régime’i yıkan burjuvazi daha önce “erdem” kavramını ön plana çıkartırken, devrimden sonraki dönemde aristokrasiye karşı bir mücadele silahına ihtiyacı kalmadığı gibi, “erdem” de “medeniyet” kavramını dengeleyen bir kavram olmaktan çıkmış ve bu süreçte “medeniyet” burjuvazinin en büyük ideali haline gelmiştir (Elias, 2000).

Daha önce burjuvazi tarafından erdem-dışı bir kavram olarak algılanan “medeniyet” kelimesi yeni dönemde de önemli bir işlev görmeye devam etmiştir. Üstünlük bilincinin ifadesi olan “medeniyet” kavramının aristokrasinin elinden burjuvaziye geçmesi, bu kavramın işlevlerinden birisinin güçlünün egemenliğini meşrulaştırma aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Nitekim kavramın burjuvaziye miras kalışının ve burjuvazi tarafından kullanılmaya başlanmasının öyküsünü Norbert Elias şu şekilde özetlemektedir: “Siyasî olarak aktif olan, en azından reformcu unsurlar içeren, hatta kısa bir süre de olsa devrimci tavır takınan Fransız burjuvazisi, davranış biçimlerinde ve duygulanım modellerinde önemli ölçüde saray geleneğine bağlıdır ve aristokrasi ile orta tabakalar arasındaki ilişkilerin yakın oluşu nedeniyle, saray geleneklerinden pek çoğunun devrimden çok önce orta tabakalara aktarılmış bulunuşundan ötürü, eski rejim yıkıldıktan sonra da bu geleneğe bağlı kalmıştır. Bu nedenle, Fransa’daki burjuva devrimi, eski siyasî yapıyı parçalasa bile davranış biçimlerindeki geleneksel yapıyı yıkmamıştır.” (Elias, 2000).

Bu ifadeden anlaşıldığı gibi Fransa’da tarihsel olarak karşı karşıya gelmiş ve biri diğersinin merkezi yerini almış bulunan aristokrasi ile burjuvazi arasında Fransız Devrimi’nden sonra kendisini ifade etmekte kullanılan kavramın belirlenmesi konusunda da bir “devrim” olduğunu beklemek doğru değildir. Rakip iki sınıfın arasında en azından bu konuda bir sürekliliğin varlığından bahsetmek mümkündür. Aristokratların 1750’lerden itibaren rakip sınıfa göre üstünlük ve farklılık iddialarını ifade etmek için kullandığı “medeniyet” kavramı, gücü ele geçirdikten sonra burjuvazi tarafından kullanılmaya başlanmış ve böyle bir hareket burjuvaziye problemleri görünmemiştir.

Bu noktada şöyle bir tutarsızlık ortaya çıkmaktadır: Daha önce kendi dâhil olduğu sosyal sınıfa karşı farklılık oluşturulmak için üretilen bir kavramın, daha sonra kendisinin dışındakilerle farklılık oluşturulmak için kullanılması en azından psikolojik yönden bir tutarsızlık olarak değerlendirilmesi gerekir. Aristokrasi karşısında burjuvazinin sosyal hiyerarşide daha “düşük” bir statüye sahip olduğunu hatırlatmak amacıyla tasarlanan bir kavramın burjuvazi tarafından içselleştirilerek sahiplenilmesi bir problem olarak algılanmamıştır. Olayın mantığı aristokrasinin sosyal mücadele silahının burjuvazi tarafından ele geçirilmesi şeklinde algılanmaktadır.

Bir başka nokta da Fransız Devrimi'nin ilkelerinden birisi olan "eşitlik" prensibinin "medeniyet" kavramının ifade etmek istediği sınıfsal üstünlük vurgusu ile hiç kuşkusuz çatışma içerisinde olmasıdır. Fakat burjuvazi "medeniyet" kavramındaki sınıfsal "farklılık" vurgusunu Devrim'den sonraki dönemde Fransız ulusunun ortak kimliği haline getirmeye çalışmış, yani kavramın kapsamını "sınıf"tan "ulus"a genişleterek bu problemi çözmeye yoluna gitmiştir (Elias, 2000). Bu bağlamda Lucien Febvre "medeniyet" kavramının hem Fransa'da, hem de diğer Avrupa ülkelerinde 1789 Fransız Devrimi'ni izleyen "karışıklık ve umut" yıllarında yerleştiğini, kavramın bu yıllarda kendisine esaslı bir yer edinebildiğini belirtmektedir. Bu durum mevcut devrimci hareketin hem geleceğe dönük hem de "iyimser" bir özelliği zorunlu olarak üzerinde taşımasıyla ilgilidir. "Bu iyimserliğin arkasında, onu destekleyen ve meşrulaştıran bir felsefe vardı: gelişim felsefesi, insanların ve onların ürettiklerinin sonsuza kadar iyileşebilecekleri felsefesi; bu vurgulu yol üzerinde her aşama sona erdiğinde yeni bir ilerlemeyi belirlemektedir." (Febvre, 1995).

Burjuvazinin bu kavramı evrenselleştirici bir alana taşımasıyla, Batı toplumlarının tümüne bu insanî karakterdeki evrim sürecinin yayılması hemen hemen aynı yıllara rastlamaktadır: "Uygar olmayı özellikle insani bir karakter haline getirmek, onda insanı hayvandan, uygar insanı vahşî, kaba insandan, barbardan ayıran ayırıcı faktörü görmek en azından XVIII. yüzyıl sonundan bu yana gelen Batı toplumlarının en eski ve en sürekli geleneği olmuştur." (Pons, 2003). Böylelikle kökeni itibarıyla "saray"a ve "aristokrat" tabakaya ait olan, oradan XVIII. yüzyılın sonlarında burjuvaziye geçen "medeniyet" kavramı, burjuvazi tarafından içeride ve dışarıda yaygınlaştırılmaya çalışılan bir kavram haline gelmiştir. Bu yaygınlaştırma çabaları üç ayrı koldan ilerlemektedir. Bir taraftan ülke dışında Avrupa'da ve Afrika'da (Mısır) yürütülen yayılma girişimlerinde, diğer yandan da ülke içindeki "düşük sınıflar"ın medenileştirilmesinde "medeniyet" kavramı meşrulaştırıcı bir unsur olarak fonksiyonel olmuştur. Bu üçlü sürecin ilk iki aşaması Napolyon tarafından başlatılmıştır:

a- "Napolyon imparatorluğu, bugün o denli aşına olduğumuz evrenselleştirici bir fikrin bütün müphemliğini ilk defa somut uygulamayla dile getirdi. Bir yandan Fransız Devrimi ve dolayısıyla Napolyon orduları sadece Fransızların kendileri tarafından değil, diğer Avrupalılar tarafından da evrensel bir fikrin, işte bu medeniyet fikrinin taşıyıcıları olarak görüldü ve öyle karşılandılar." (Wallerstein, 1993).

Bu evrenselleştirici dalganın yankıları ortaya çıkmakta gecikmedi. Bir yandan geleneksel yapıların sarsılması açısından Avrupa toplumları Napolyon'un Avrupa içi seferlerini alkışlarken diğer tarafta bu seferler o toplumların egemenliğine yöneltilmiş tehdit olarak algılanmaya başlamıştır:

“Diğer yandan, aynı hoşgeldinci Avrupalıların birçoğu çok kısa zaman sonra Fransız “emperyalizmine” karşı yerel ulusçular sıfatıyla tepki gösterdiler. Hatta, siyasal bir kavram olarak ulusçuluğun gerçek doğuşunun bu Napolyonik evreye yerleştirilebileceği ileri sürülebilir.” Hem “medeniyet” kavramının çoğullaşmasında, hem de “medeniyet”-“kültür” karşıtlığının oluşmasında Avrupa'nın Napolyon'a karşı ortaya koyduğu direncin etkisi büyüktür (Wallerstein, 1993).

b- Napolyon'un Mısır'a düzenlediği seferde de ordularını seferber etme ve yapılan seferi meşrulaştırma yönünde “medeniyet” kavramından yararlandığı görülmektedir: “1798 yılında Napolyon Mısır seferinden önce askerlerine şöyle seslenir: ‘Askerlerim, öyle bir sefere çıkıyoruz ki, bu seferin sonuçları uygarlık açısından tahmin edemeyeceğiniz ölçüde büyüktür.’ Ülke içinde yaşayan insanlar açısından, uygarlık süreci, kavramın ilk olduğu ana göre artık tamamlanmış bir süreç olarak görülür. Kendilerini artık tamamlanmış, kurulmuş bir uygarlığın taşıyıcısı, dışarıya doğru yayıcısı olarak görmeye başladılar. Önceki uygarlık süreci anlayışından bilinçlerinde fazla bir şey kalmamıştır. Ulaşılan sonucu kendi üstün yeteneklerinin bir göstergesi olarak kabul ederler. İnsanların uygarlığa yüzyıllar süren bir süreç sonunda ulaştığı olduğu gerçeği ya da ona nasıl ulaştıkları sorusu onları pek fazla ilgilendirmez. Üstünlük, yani “uygarlık” bilinci, artık o andan itibaren, sömürgeci fatihler haline gelen, yani Avrupa dışındaki ülkeler açısından bir tür üst tabaka şekline dönüşen ulusların, daha önce saraylı aristokrat üst tabakaların, uygarlık, “politesse”, “civilité” gibi kavramları kendi iktidarlarını gerekçelendirmede kullanmaları gibi, kendi egemenliklerini gerekçelendirmede kullandıkları bir kavram haline gelir.” (Elias, 2000).

c- Bir üstteki alıntıda Norbert Elias “medeniyet” kavramının ifade ettiği sürecin XVIII. yüzyılın sonunda tamamlanmış olarak algılandığını iddia etmesine karşılık Fransız toplumu içindeki “medenîleşme” sürecinin tamamlanmasının daha uzun bir süre devam ettiği görülmektedir. Bu medenîleşme süreci burjuvazi ve aristokrasi için tamamlanmış bir süreç olup “düşük sınıflar” için bu sürecin XVIII. Yüzyılın sonunda tamamlanmış olduğunu iddia etmek mümkün değildir. “Bu durum, özellikle, uygar hayat için temel olarak görülen ihtiyat ve disiplin gibi özellikler ile zamana, çalışmaya ve doğaya ilişkin yeni tavırlar açısından doğrudur. Yirminci yüzyıla kadar, işçiler

rutinleşmiş çalışma ritmine direnmeyi sürdürdü ve Avrupa'nın birçok bölgesindeki saatle düzenlenmiş zamandan çok, köylüler, biyolojik, doğal ve töresel ritimlerin, günlük hayatın akışını belirlediği köylerde yaşadı.” (Adas, 2001).

Avrupalıların sömürgelerde uyguladıkları “medenîleştirme” politikaları ile kendi toplumlarındaki “köylü” ve “işçi” sınıflarını medenîleştirmeye yönelik politikaları arasında benzerlikler bulunmaktadır (Adas, 2001).

Özet olarak burjuvazi, hem “düşük sınıflar” olarak adlandırdığı köylü ve işçileri “medenîleştirme”ye çalışırken hem de Napolyon’un Avrupa içindeki seferleri ve Afrika’da (Mısır) uygulanan sömürgeci politikalarla bu yeni kavramı evrenselleştirme çabası içinde olmuştur.

2.4.4. “Medeniyet”: Sosyal ve Düşünsel Gelişim

“Medeniyet” kavramının kullanım sıklığı XVIII. yüzyılın sonuna yaklaştıkça artmış, XIX. yüzyılda da bu seyir devam etmiştir. XIX. yüzyılda tarihin “medeniyetler tarihi” temelinde anlaşılması yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu yaklaşımı benimseyen çalışmaların arasında Histoire de la Civilisation en Europe (Avrupa Medeniyeti Tarihi) (1828) ve Histoire de la Civilisation en France (Fransız Medeniyet Tarihi) (1830) isimli kitaplarıyla öne çıkan François Guizot (1787–1874), “medeniyet” kavramının, özellikle de tarihsel yorumlarının seyrinde önemli bir yer tutmaktadır. Guizot, Sorbonne Üniversite’sinde vermiş olduğu derslerde “uygarlık kavramının kendini metodik ve sistematik bir şekilde” (Febvre, 1995) incelemiş, daha sonra bu ders notlarını kitap haline getirmiştir.

1840–1848 arası dönemde Fransa’da başbakanlık görevinde bulunan Guizot’ya göre “medeniyet”, öncelikle “irdelenmeye, tanımlanmaya, anlatılmaya elverişli” bir “olgu”dur (Pons, 2003). “Medeniyet” olgusu “XVIII. yüzyıl anlamında her şeyden önce bir ilerlemedir.” (Braudel, 1992). Guizot ilerleme ve gelişme olgusunu uygarlık sözcüğünün altında barınan temel düşünce olarak değerlendirmektedir (Febvre, 1995; Pons, 2003).

Guizot “medeniyet” kavramını çoğul olarak kullanmasıyla da dikkati çeker. Ona göre “medeniyetler” vardır ama aynı zamanda bu “medeniyetler”in üzerinden ilerleyen bir “medeniyet” bulunmaktadır (Febvre, 1995). Yazar hem “medeniyetler”den bahsetmekte hem de “medeniyet”i Avrupa’ya özgü bir kavram olarak tanımlamaktadır. Kısacası “medeniyet” sadece Avrupa’ya özgüdür.

Guizot “medeniyet”in niteliğini belirlerken iki ölçüt ortaya koymaktadır: Bunlar “toplumsal durumun belli bir gelişiminden ve entelektüel durumun belli bir gelişiminden” ibarettir. “Bir yanda dış ve genel koşulun gelişimi; öte yanda insanın iç ve kişisel doğasının gelişimi vardır; yani tek kelimeyle toplumun ve insanlığın mükemmelleşmesi vardır.” Burada söz konusu olan bir “toplam ve çakışma” değildir. Yazar esas olarak “biri toplumsal diğeri düşünsel olan iki olgu dizisinin eşanlılığının, sıkı ve hızlı birliğinin, birlikte eyleminin de uygarlığın vazgeçilmez nitelikte oldukları üzerinde durmaktadır.” Guizot bu iki gelişim arasında bir eşzamanlılık, bir eşgüdüm olmadığı zaman istenilen sonucun alınamayacağını düşünmektedir (Febvre, 1995).

Guizot’nun “medeniyet” için belirlediği iki ölçüt XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde Avrupa içi dengelerde mevcut iki rakibi (İngiltere, Almanya) devre dışı bırakarak Fransa’yı “benzersiz” duruma getirmeye yöneliktir. Yazara göre eğer toplumsal gelişmenin meydana geldiği durumda aynı anda bir düşünsel gelişme ona eşlik etmezse “toplumsal iyileşme geçici, açıklanamaz, adeta gayrimeşru olur.” Yine bunun gibi düşünsel performans, toplumsal gelişmeyle desteklenmediği zamanlarda ise “meyvesi olmayan güzel bir ağaç” gibi görüntü ortaya çıkar, ama o kadar (Febvre, 1995).

Guizot’nun bu değerlendirmesine göre İngiltere toplumsal mükemmelliğe yönelen bir “medeniyet”e sahip olmasına rağmen yeterli düşünsel gelişmeyi ortaya koyamamıştır. Almanya ise düşünsel potansiyeli oldukça güçlü olmakla birlikte toplumsal örgütlenmeyi yeteri kadar gerçekleştirememiştir. Febvre’in ifadesiyle, “bunların karşısında, fikirler ile olguların, entelektüel düzen ile gerçek düzenin uyumlu gelişmelerini sağlayabilmiş bir ülke, tek bir ülke bulunmaktaydı; bu ülke Fransa’ydı, insanın hiçbir zaman kişisel yücelikten yoksun kalmadığı ve bu yüceliğin de kamusal yararının eksik olmadığı Fransa’ydı.” (Febvre, 1995).

Curtius’a göre Guizot, XVIII. yüzyılda düşünülmemiş olan bir noktayı öne çıkartmaktadır. Ona göre “İnsanlığın tarihi, medeniyetin tarihidir; (Braudel, 1992) medeniyet ise hürriyetin gelişmesiyle bir gider. İşte bunun için medeniyet birinciliği Fransanıdır.” (Curtius, 1953).

Guizot’ya göre, Fransa dışında doğan medeniyet cereyanları gerçek mahiyetlerini almadan önce Fransa’dan geçmek zorunda kalmaktadırlar. Fransa’nın bu konuda önceliğini iddia eden Guizot, düşüncelerini Fransız halkının şu özelliklerine dayandırmaktadır: “Açıklık, insana yakınlık, sempati.” En sonunda Guizot nihai hedefe ulaşır, ona göre “Fransa medeniyetin kalbidir.” (Curtius, 1953).

Guizot'nun yaptığı analizlerin ana fikri şudur: Medeniyetin iki ana unsuru bulunan “toplumsal ilerleme” ve “düşünsel ilerleme” konusunda eşzamanlı bir yeteneği üzerinde bulunduran yegâne ülke Fransa'dır. Guizot, medeniyetin temel unsurları konusunda eksik bulduğu diğer iki ülkeyi (İngiltere ve Almanya) birer ölçüt bakımından Fransa'dan geride görmektedir. Bu iki ülke eşzamanlı bir ilerlemeyi kaydedememişlerdir. Temel iki ölçütü aynı anda üzerinde bulundurduğu için “medeniyetin Papalığı” Fransa'ya düşmektedir (Curtius, 1953).

2.4.5. Tekil “Medeniyet” Anlayışının Özellikleri

Tekil “medeniyet” kavramının zihinlerde uyandırdığı düşünce, bu kavramın “evrensel” bir gerçekliğinin bulunduğu dair güçlü bir inanç tarafından da desteklenmekteydi. Genel olarak “medeniyet”in bu yönüyle algılanışında zaman ve mekân farklılıklarından öteye bir gerçekliğinin bulunduğu kabul edilmekteydi. “Medeniyet” kavramı Aydınlanma çağına kavramıydı ve Aydınlanma “yerel” olana karşı “evrensel” olanın peşindeydi. Bu bağlamda “Avrupa medeniyeti” “evrensel”di. “Evrenselciliğin gayet basit bir ilkesi vardır: İnsan davranışı, keşfedilebilecek ve doğrulanabilir form içinde açık seçik ifade edilebilecek, ayrıca her zaman ve mekâna uygulanabilecek genel yasalara tâbidir.” Kökünü üç büyük tektanrıci dinden alan bu düşünce, önce Bacon'cu-Newton'cu bilim anlayışıyla gelişmiş, esas “felsefi rengini Aydınlanma'yla edinmiştir (Wallerstein, 1993).

“Evrenselcilik”, Wallerstein'a göre “güçlülerin zayıflara hediyesidir: (...) hediyyeyi reddetmek kaybetmektir; hediyyeyi kabul etmek kaybetmektir. Zayıfların tek makul tepkisi ne red ne kabul veya hem red hem kabuldür.” (Wallerstein, 1993). Bu durum “medeniyet”in inşa edicilerine her hamlelerinden sonra büyük avantajlar sağlayan, kendi kendini takviye edici bir sistem sunuyordu. Tekil “medeniyet” anlayışı Avrupa modernleşmesinin merkezindeki uluslara olağanüstü bir güç sağlarken, Avrupa'nın diğer ulusları ile Batı-dışı bütün dünyaya sürekli kan kaybettiren bir süreç görünümündeydi. Bu durum Avrupalıların kendilerini “merkez”, Batı-dışı toplumları “çevre” olarak görmesine neden oluyordu. Hatta Lucien Febvre bu durumu açıkça ortaya koymuştur. Ona göre “medeniyet”, Fransa'ya prestij katan bir özellik durumundadır (Febvre, 1995).

Tekil “medeniyet” anlayışının özelliklerinden bir diğeri ise bu yeni “medeniyet” anlayışının ilhamını yeni bir doğa ve insan felsefesinden almasıdır. Lucien Febvre, Albert Counson'dan şu cümleyi aktarmaktadır: “Uygarlığın doğa felsefesi evrimdir.

İnsan felsefesi mükemmelleşebilmektir.” (Febvre, 1995). Bu anlayış tarihin düz bir çizgi halinde ve devamlı, sonsuza dek gelişme içinde olduğu görüşüyle uyum içerisinde bir anlayıştır.

İnsanın sonsuz oranda mükemmelleştirilebileceğine dair bu inanç aynı zamanda mükemmel toplum kurma projelerini gündeme getirmiştir. “Toplumsal bir düzenin kasdı, yönlendirilmiş inşası ve yeniden inşası fikrini meşrulaştırdı. Bu meşrulaştırmanın entelektüel bir sonucu oldu. Şayet toplumsal bir dünyayı inşa etmek mümkün idiyse, insan mantıken dikkatli incelemeler yoluyla alternatifleri tahlil etmeye sevk ediliyordu. Böylelikle 19. yüzyılda sosyal bilimlerin ortaya çıkması için zemin hazırlanmış oldu.” (Wallerstein, 1993).

Tekil “medeniyet” anlayışının özellikleri arasında bu “medeniyet” in “hem kaçınılmaz hem de arzuya şayan olduğu” iddiasını da kaydetmek gerekmektedir (Wallerstein, 1993).

2.4.6. “Çoğul Medeniyet”: “Medeniyet”ten “Medeniyetler”e

Bugün fakülte ders programlarında yer alan “medeniyetler tarihi” derslerinde görülen anlamıyla “(çoğul) medeniyet” anlayışı, yukarıda anlatılan “(tekil) medeniyet” anlayışının bir türevi olarak var olmuştur. “Tekil medeniyet” kavramsallaştırması yapılmamış olsaydı, “çoğul” anlamda “medeniyetler” kavramsallaştırması ya hiç olmayacak ya da başka bir kavramla ifade edilecekti.

“Medeniyet”in “medeniyetler”e dönüşmesi sürecinin paradoksal bir seyir izlediği görülmektedir. Bu kavramın çoğullaşması “medeniyet”in “evrenselliği” ve “tekilliği” anlayışından hareketle girilen eylemlerin ters sonuç vermesiyle meydana gelmiştir. “Tekil medeniyet” anlayışı dünyanın her tarafına ihraç edilmek istenirken, beklenilmeyen bir sonuç ortaya çıkmış ve “çoğul medeniyetler” anlayışına ulaşılmıştır.

Kavramın çoğul halde kullanımı 1819 yılına kadar gitmektedir (Braudel, 1992; Wallerstein, 1993). Lucien Febvre’in bu konudaki değerlendirmesi şu şekildedir: “İşte 1819 yılında, Lyon’dayız. Tarihine çok uygun bir adı olan bir kitap yayınlanmıştır: Ballanche’in fikirlerle ve düzensizliklerle dolu, Yaşlı Adam ve Genç Adam’ı. Eğer eseri meydana getiren Yedi Görüşme’nin beşincisi okunacak olursa, o çağ okuyucularının gözünden kaçmış olması kuvvetle muhtemel bir yeniliğe iki kere rastlanmaktadır. Ballanche, Mauduit edisyonununun 102. sayfasında “kölelik, artık yalnızca eski uygarlıkların kalıntıları içinde mevcuttur” diye yazmaktadır. Ayrıca 111. sayfada, dinlerin Orta Çağda “eski uygarlıkların tüm mirasını derledikleri” ni söylemektedir.

Acaba, ilk kez bu Fransız yazarı mı elli yıllık “uygarlık” uygulamasından koparak, onun yerine “uygarlıklar”ı ikâme etmektedir? Fransa’da 1800-1820 arasında yazılmış her şeyi okuduğumu ileri süremeyeceğim için, bunu iddia etmekten kaçınıyorum.” (Febvre, 1995).

Kavramın “tekil” anlamda kullanılışı 1756-1819 tarihleri arasında 63 yıl sürmüştür. Fakat ilk yıllarda bu kavramın “çoğul” kullanımını fazla dikkat çekmemiş, zaman içerisinde “çoğul” kullanım yaygınlık kazanmaya başlamıştır. İngilizcede kavramın çoğul kullanılışı 1860’lara kadar yaygın değildir (Williams, 1993).

Kavramın “tekil”den “çoğul”a dönüşmesine yol açan olaylara ilişkin sorunun iki tane cevabı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yukarıda da söz konusu edildiği gibi Napolyon’un Avrupa içine düzenlediği seferler başlangıçta Fransızlar için olduğu kadar diğer Avrupalılar için de “medeniyet” idealinin “evrenselliğinin” gerçekleşmesi olarak görülmüştü. Fakat daha sonra bu durum kısa zaman sonra tepkilerin ortaya çıkmasına neden oldu. Tepkiler daha çok yerel ulusçuluklar olarak ortaya çıkmıştır (Wallerstein, 1993).

Fransızların “medeniyet” kavramını “evrenselleştirme” arzuları, sonuç olarak Avrupa’da “partikülarist (kendine özgücü) bir tepkinin oluşmasına yol açmıştır. Bu açıdan bakıldığında “medeniyet” ile “emperyalizm” arasındaki bağlantıyı ilk fark edenler yine Avrupalılar olmuştur. “Medeniyet” “emperyalizm”i gizlemek için bir örtü olarak algılanmıştır. Yani özetle hem “evrensel” nitelikte kabul edilen “tekil” medeniyet anlayışı, hem de ona gecikmiş bir tepki olarak geliştirilen “kendine özgücü” “(çoğul) medeniyetler” algılaması, Avrupa içi gerilimlerin sonucu olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Böylece “medeniyet” in çoğul olarak kullanılması süreci başlamıştır, fakat “tekil” anlamdaki “medeniyet” hiçbir zaman kullanımdan düşmeden varlığını devam ettirecektir (Wallerstein, 1993).

İkinci neden de birincisi gibi Avrupalıların genişleme arzularının bir sonucudur. Avrupalılar Mısır, Hindistan ve Çin’i sömürgeleştirdiklerinde, oralarda da –kendileri derecesinde olmasa bile– bir “medeniyet” yapılanmasının var olduğunu kabul etmişlerdir (Braudel, 2001). “Medeniyet”in “medeniyetler” şeklinde “çoğul” hale gelmesinin nedenlerinden birisinin bu olduğu söylenebilir.

“Medeniyet” kavramı bu tarihten sonra “bir grubun veya bir dönemin ortak hayatını gözler önüne seren karakterler bütünü” nü anlatmak üzere yeni bir anlam kazanmıştır. Braudel’in ifadesiyle “artık, V. Yüzyılda Atina uygarlığı veya XIV. Louis

yüzyıldaki Fransız uygarlığı denilecektir. (...) Hiç kuşkusuz *uygarlıklar* vardır.” (Braudel, 2001).

Bu süreçte kavramın çoğullaşmasının sonuçlarını da değerlendirmek gerekmektedir. Bu soruya verilecek cevap birkaç noktayı içine almaktadır. Bunlardan birincisini Braudel şu şekilde ortaya koymaktadır: “Nitekim, kelimenin çoğul olarak kullanılması belli bir kavrayış tarzının yok olmasına; XVIII. yüzyıla özgü olan ve bizatihi gelişmenin kendiyile karıştırılan ve bazı ayrıcalıklı halklara, hatta bazı insan gruplarına, “seçkinler”e tahsis edilen bir uygarlık fikrinin tedricen silinmesine tekabül etmektedir. XX. yüzyıl ne mutlu ki bazı değer yargılarından sıyrılmıştır ve artık en iyi uygarlığı –hangi kıstaslar adına?– tanımlayamaz hale gelmiştir.” Yine Braudel’e göre “tekil haldeki medeniyet parlaklığını kaybetmiş”tir, bugün XVIII. yüzyılın “yüksek, çok yüksek ahlâkî ve entelektüel değer”i değildir ve bugün artık iğrenç bir fiilin nitelimesinde bu fiilin “uygarlığa” değil, “insanlığa” karşı suç işlendiğinden bahsedilmektedir, “modern dil, uygarlık kelimesini eski mükemmellik, insanüstülük anlamları içinde kullanma konusunda belli bir çekingenlik göstermektedir.” (Braudel, 1992).

Braudel’in bu anlatımı kavramın çoğullaşması konusunu bize açıklarken aynı zamanda konu ile ilgili en önemli noktalardan birisi dikkatlerden kaçmaktadır. “Medeniyet” kavramının “tekil” halden “çoğul” hale dönüşüm geçirmesi olgusu yaşanılan zamanı kapsamamaktadır. 1819 sonrası yaşanılan dönemde “medeniyetler” yoktur, sadece “medeniyet” ve “Avrupa medeniyeti” bulunmaktadır. 1819 sonrası dönemde “medeniyet” kavramının dikey çoğullaşmasına tanık olunmuştur. Yatay çoğullaşma söz konusu olmamıştır. Yani Avrupa’da 1819 tarihinden sonraki dönemde tarih boyunca “Avrupa medeniyeti” nden başka “medeniyetler” in de bulunduğu gerçeği kabul edilmiştir, yoksa eşzamanlı olarak XIX. yüzyılda hayatını sürdüren Avrupa-dışı bir medeniyetin varlığına dair herhangi bir algılama söz konusu değildir. Zira böyle bir algılama yani “Avrupa medeniyeti” ile eşzamanlı olarak diğer “medeniyetler” in varlığının kabul edilmesi durumunda Batılıların “mission civilisatrice” kavramıyla kendilerini görevli saydıkları konular anlamsız hale gelebilecekti. Bu konuyu tek cümle ile özetlemek gerekirse “medeniyet” kavramının çoğullaşmasından tarihsel zaman için bahsetmek mümkün iken, yaşanılan zaman içerisinde “medeniyet” lerden söz edilemez, Batılı algılamada yalnızca “Avrupa medeniyeti” vardır.

Aşağıdaki paragraf tekil “medeniyet” kavramının yerini çoğul “medeniyetler” kavramının almış olmasını sınırlı bir kavramsal değişim olarak algılamının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çoğullaşan “medeniyet” anlayışına rağmen “medeniyet” in standartları dışında kalan hiçbir şeye hayat hakkı tanınmamıştır. Bu açıdan bakılınca Zygmunt Bauman’ın da işaret ettiği gibi çoğul “medeniyetler” kavramının kabul edilmesi de Batı-dışı yerli kültürlerle saygı gösterileceği anlamına gelmemekteydi:

“Uygarlaştırıcıların hırsları ile Montaigne’in kuşkucu alçak gönüllülüğü birbirinden çok uzaktı. Artık yöreselleşmiş, ulusallıkla sınırlı yaşam tarzlarına karşı hoşgörüyü yer yoktu. Yeni düzen, tarihsel olarak gelişmiş görenekler temeline dayalı kolektif deneyimce korunmayacaktı. Aksine bu gelenekler kırılmalıydı. Geleneğin otorite sahibi olması önlenmeliydi. (...) Yöreselleşmiş geleneklerden kalan her şey, toplumsal düzenin korunmasını eline almak üzere olan mutlakiyetçi devlet için düzenli topluma giden yol üzerindeki engeller olarak görünmüş olmalı. Tüm iktidarların hakikate ihtiyacı vardır; mutlak iktidarın ise mutlak hakikate gereksinimi vardır.” (Bauman, 1996).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi Avrupalıların çoğul “medeniyetler” kavramını kabul etmiş olmaları, XIX. yüzyılın dünyasında yaşayan Batı-dışı bir “medeniyet” in bulunduğunu kabul ettikleri anlamına gelmemektedir. Avrupalılara göre “medeniyetler” vardır, fakat bu “medeniyetler” içinde “Avrupa medeniyeti” hariç diğerleri tarihe intikal etmiş “medeniyetler” den ibaretti.

“Medeniyet” kavramın çoğul hale gelmesi bu kavramı tek bir kıtaya, tek bir zamana ve tek bir mekâna ait olmaktan çıkarmıştır. “Medeniyet” zaman ve mekân boyutuyla istisnaî olmaktan çıkmıştır. Fakat kavramın çoğul kullanımı zihinlerde “tekil medeniyet” tahayyülünü tümüyle ortadan kaldırmış değildir.

2.4.7. “Medenîleştirme Görevi” ve Sömürgecilik

XIX. yüzyılda Avrupalılar, Avrupa “medeniyet” inin dünyanın diğer bölgelerine ihraç edilmesi ve dünyanın tamamının “medenîleştirilmesi” gerektiğine inanmaya başlamışlardır. Batılı toplumlar Batı-dışı toplumların kendi olanaklarıyla medenîleşmesinin imkânsız olduğuna inandıkları için, dünyanın medenîleştirilmesi kendi üzerlerine düşen tarihi bir görevdi. Bu bağlamda bütün halkların çıkarlarının İngiltere ve Fransa’nın çıkarlarıyla eşitlenebileceği inancı ortaya çıktı. Bu nedenle, 19.yüzyıl Avrupalı sömürgeciler, işgalden özgürleşme ya da kurtuluş, baskıdan pasifleştirme olarak söz etti (Adas, 2001). Bu algılamının Fransızlara özgü ve

İngilizlere özgü olmak üzere başlıca iki çeşidi bulunmakta ve bu görev algısı ülkeden ülkeye değişiklikler göstermektedir:

a- Fransızlar için bu görevin kavramsal ifadesi medenîleştirme görevi (mission civilisatrice)'dir. Kavramın kendisinden de anlaşılacağı gibi bu “görev”, Fransızların ulus olarak kendi kendilerine vermiş oldukları bir görevdi. Öncelikle “medeniyet/civilisation” kavramının oluşum yeri Fransa idi. Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi Guizot'nun ifadesiyle “medeniyetin Papalığı” Fransa'ya düşmekteydi (Curtius, 1953).

XIX. yüzyıl Fransız sömürgecileri bu “medenîleştirme görevi” ile “medeniyet”in tekil ve dolayısıyla evrensel anlamına atıfta bulunmuş oluyorlardı (Wallerstein, 1993). Yukarıda değinildiği gibi dünyada evrensel boyutta sadece bir tane “medeniyet” vardı ve bütün dünyanın bu “medeniyet”ten faydalanması gerekiyordu. “Medeniyet” kavramının çoğul kullanımı ile “mission civilisatrice” kavramı birbiriyle bağdaşmazdı.

Bu görevlendirmede hiç kuşkusuz Batılıların iddia ettikleri gibi sadece insani eğilimler ön planda olmamıştır. Bunun yanında öncelikli hedef uluslararası planda yaşanan sömürgeci rekabetti. Edward Said (1989)'e göre Fransızların “medeniyet görevi” diye bilinen bu çalışmaları İngilizlerle rekabet amaçlı bir kampanyaydı. Bu dönemde emperyalizmi medeniyetle ve medenîleştirme göreviyle aynılaştırmaya dönük sürekli bir siyasî seferberlik bulunmaktaydı (Williams, 1993).

b- İngilizler de XIX. yüzyılın sonlarına doğru bir İngiliz şairin kaleminden Batı-dışı toplumları “medeniyet”le buluşturma görevini kavramsallaştırmışlardır. Rudyard Kipling'in (1865–1936) “Beyaz Adamın Yüğü” (the burden of white man)'nde anlattığı fikir şu esaslardan oluşmaktadır: “Avrupa ideal bir dünya uygarlığıydı ve görevi dünyayı uygarlaştırmaktı. 1899'da yazılan şiir aslında Amerikalıların emperyalist rekabete katılmaları için yapılan bir çağrıydı (Adas, 2001). Avrupa uygarlığının manevi üstünlüğünü içeren bu fikirler, aynı zamanda, kolonileşmenin ideolojik gerekçesi olarak görülüyordu.” (Delanty, 2004). Rudyard Kipling'in bu tavrında İngilizlere karşı dünyada beliren hoşnutsuzluğun da etkisi vardı. André Maurois'nin ifadesiyle “doğrusu aranırsa, İngiltere bütün dünyada sevilmiyordu. Çünkü fertler için olduğu kadar kavimler için de tehlikeli olan bir gurur ve azamet devri geçiriyordu.” (Maurois, 1936).

İngiltere'de bu konuda üretilen bir başka slogan da “yapıcı emperyalizm”di. “Yapıcı emperyalizm”in önde gelen sözcüsü Sömürge Bakanı Joseph Chamberlain (1836–1914) olmuştur. Hedefi ise “dünyada bugüne kadar görülmemiş bir imparatorluğun yaratılmasıydı.” Chamberlain'in projesi Britanya “ırk”ının

birleştirilmesini de kapsıyordu. “Okyanusların kıyılarındaki devletleri birleştirme doğrultusunda çalışmalıyız; Britanya ırkını bütünleştirmeliyiz.” Chamberlain, kendi ulusunu o güne kadar dünyada görülen en üstün “yönetici ırk” olarak nitelendiriyordu. Bu aynı zamanda hem beyaz ırkın diğer mensuplarına hem de “beyaz ırk”a dâhil olmayan bütün insanlığa karşı İngiliz ulusunun üstünlüğünün bir ifadesiydi. Sömürge Bakanı’na göre “Büyük Britanya’nın emperyal misyonu hem uygarlığın hem de insanlığın çıkarıydı. Arka planda bir yerlerde, yönetme fikrinin yanında hizmet fikri de vardı. Kipling’e göre, “Beyaz adamın sorumluluğu” olan dünyayı uygarlaştırma ve Hıristiyanlaştırma görevi, İngiltere’nin omuzlarındaydı.” (Schulze, 2005). Fakat burada Chamberlain ile Rudyard Kipling’in kavramsallaştırmaları arasında Hagen Schulze’un işaret etmediği bir uyumsuzluk bulunmaktadır; o da Chamberlain’in Atlantik’in iki yanındaki Britanyalıları birleştirme arzusu ile Kipling’in ana yurtta (İngiltere) doğmayanların (Amerikalıları kastediyor) “aşağı soy”a ait olduklarına dair iddiası arasındaki çelişkidir.

Kavramsal olarak “medeniyet”-“kültür” zıtlaşması XVIII. Yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa’da Fransa-İngiltere bloğu ile Almanya arasında bir karşıtlık oluşturmuştu. XIX. yüzyılda ise “medeniyet” bloğunun kendi içinde bu “medeniyet”in Batı-dışı toplumlara ulaştırılmasında (aynı zamanda bu Batı-dışı toplumların sömürgeleştirilmesi anlamına geliyordu) da yeni bir ayrışma kendini göstermiştir. Bu ayrışmanın bir ayağında Fransız kökenli “mission civilisatrice” kavramı, diğer ayağında İngiliz kökenli “Beyaz Adamın Yüğü” kavramlaştırmaları yer almaktadır.

Bu iki ayrı kavramsallaştırma konusunda dikkat çeken bir nokta bulunmaktadır. Kendi ulusuna “görev” belirleme işleminin İngiliz versiyonunda (the burden of white man–Beyaz Adamın Yüğü/Görevi) “ırkçılık” vurgusu daha başlıktan itibaren belirgindir. Fransız versiyonunda (mission civilisatrice/medenîleştirme görevi) ise, “ırkçı” yaklaşım, “görev”in başlığında yer almamaktadır. Fakat isimlendirmedeki bu farklılık uygulamada da aynen böyle değildir, “medenîleştirme görevi”nin Fransız versiyonu da ırkçı yaklaşımlara en az İngilizler kadar yakındır.

Avrupalıların yukarıda anlatılan “medeniyet götürme” planlarında şöyle bir çelişki göze çarpmaktadır: XIX. yüzyıl Avrupa’sı din-devlet ayrılığı üzerine kurulmuştur. Özellikle Fransız Devrimi bir iktidar odağı olarak “Kilise”nin gerileyişini simgelemektedir. Fakat Batı-dışı toplumlara “medeniyet götürmek” gündeme geldiğinde söz konusu din-devlet ayrılığı gevşemekte ve ortaya işbirliği görüntüsü çıkmaktadır. Bir başka anlatımla XVIII. yüzyılın Avrupa’sında mücadele edilen

Hıristiyan kimliği, XIX. yüzyılda yeniden gündeme gelmiştir. J. M. Roberts'a göre XIX. yüzyılın ortasına doğru misyoner faaliyetleri ile Katolik mezhebinde yapılan reformlar, Avrupa'nın yeni bir emperyal kimliğe bürünmesine yol açmış, XIX. Yüzyıl Hıristiyanlığın ortaya çıktığı ilk yüzyıldan bu yana en büyük genişlemeye sahne olmuştur (Delanty, 2004). Bu yüzyılda Hıristiyan kimliği başka ideolojilerle birleşerek yeni bileşimler ortaya koymuştur.

Eric Hobsbawm'ın verdiği rakamlara göre “1876 ve 1902 yılları arasında İncil'in 119 adet çevirisi bulunmaktaydı. Daha önceki 30 yılda bu rakam 74, 1816–1845 yıllarında ise 40 adetti. 1886–95 yılları arasında Afrika'daki Protestan mezhebi sayısı 23'tü. Bu rakam her on yılda bir üçe katlanıyordu.” (Delanty, 2004).

Gerard Delanty, Hıristiyanlığın “kurtarıcı din” olduğu iddiası ile Batılı sömürgecilerin kendilerine yükledikleri “medenîleştirme” görevi arasında bir bağlantı olduğunu imâ etmektedir. “En doğruya sahip olma” ve bunu başkalarına da yayma hem Kilise'nin, hem de dünyayı “medenîleştirme görevi”ni üstlenmiş toplumların iddialarının kesişim noktasıdır. Nitekim yazar, bu kesişim noktasını “emperyalist hareketlerin çıkış noktası” olarak değerlendirmektedir (Delanty, 2004).

Avrupa toplumlarında “medeniyet” bir bakıma Kilise'ye karşı kazanılmış bir başarı olarak algılanırken, burada görüldüğü gibi sömürgeleştirme politikalarında Kilise'ye de büyük görev düşmüştür. “Mission civilisatrice” kavramı bir noktadan sonra Hıristiyanlığın yayılmasında etkili olmuştur ve bu iddianın tersi de doğrudur. XIX. yüzyılda bir yandan laiklik-Kilise kavgası devam ederken diğer yandan ülke dışındaki sömürgelerde dayanışma alanı bulunabilmiştir. Kısaca misyonerliğin sömürgeciliğin önünü açtığını, sömürgeciliğin de misyonerliğin başarısında etkin olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Norbert Elias'ın şu görüşleri bu birlikteliği özetlemektedir:

“Ortaçağ boyunca Batı öz bilincine egemen olan karşıtlık, Hıristiyanlık ile inançsızlar (...) arasındaki karşıtlıktır...”

Batı toplumu, sonradan uygarlık adına girişeceği sömürgeleştirme ve yayılma savaşlarını Ortaçağ'da kilise adına gerçekleştirir. Bütün dünyevileşme olgularına rağmen, bu uygarlık sloganında Latin Hıristiyanlığının ve feodal şövalye Haçlı Seferi anlayışının izlerini görmek mümkündür.” (Elias, 2000). Bu anlamda Ortaçağ Avrupa'sı ile modern dönemlerin Avrupa'sı arasında gizli bir süreklilik bulunmaktadır.

Bu bölümü özetlemek gerekirse, başlangıç noktasında medeniyetin ne olduğu konusundan başlamak gerekecektir. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında “medeniyet” çoğul bir anlama sahip değildir ve bu yönüyle “medeniyet” başlangıçta bir ulusun niteliği

değildir. Bir kıtayı diğerlerinden ayıran bir nitelik olarak görülmez, diğer kıtaları kendi düzeyine getirmeye çalıştığını iddia eden sömürgecinin ideolojik aracı da değildir, çevrimsel tarih görüşünün temel kabul ettiği büyük ölçekli, doğup, büyüüp gelişerek ölen tarihsel bütüne de işaret etmemektedir. Karşılıklı olarak çatışacağı düşünülen tarihsel bütünlere anlamına da gelmez.

Öyleyse kavramın ilk hareket noktasındaki anlamı nedir? Kavram “aristokrasi” ye özgü, saray kökenli bir kavramdır. Siyasî gücü ele geçirmeye çalışan burjuvaziye sosyal statüsünü hatırlatmaya yönelik bir işleve sahiptir. Nezaket, görgü, incelik, âdâb-ı muaşeret anlamlarını taşımaktadır. Sınıflar arası mücadelenin kavramsal araçlarından birisidir. İlk oluşum evresinde bu kavrama burjuvazi tepki göstermiştir. Burjuvazi “medeniyet” kavramından olumsuz yönde etkilenmemek için bu kavramın karşısına “erdem” kavramını koymuştur. Fransız Devrimi’ni izleyen yıllarda burjuvazi kendi aleyhine kullanılan bu kavramın kullanışlılığından faydalanmış ve bu kavram dünyayı yeniden reorganize etme isteğinin meşrulaştırıcı argümanı olmuştur.

Yukarıda da söz edildiği gibi hem Avrupa’da hem de Afrika’da (Mısır) Fransızlar kendi genişleme planlarını “medeniyet götürmek” gibi kavramlarla meşrulaştırmışlardır. Mısır aynı zamanda Osmanlı Devleti’nin toprağı olduğu için “medeniyet” kavramı ilk ciddi zararlardan birisini Osmanlı Devleti’ne vermiştir. Bu yönüyle Osmanlılar, “civilisation” kavramını henüz tanımadan, bu kavramın etkisine maruz kalmışlardır. “Civilisation” kavramı Osmanlıların gündemine Fransa’nın 1798’deki Mısır’ı işgalinden yaklaşık olarak 40 yıl sonra girecek ve sonraki dönemde bu kavram gündemdeki yerini devamlı surette korumaya devam edecektir.

2.5. Medeniyet Örüntüleri

Medeniyet kavramını Hint Medeniyeti, Yunan Medeniyeti, Mezopotamya medeniyeti gibi parça parça ele alabileceğimiz gibi Doğu-Batı medeniyeti şeklinde de ele alabiliriz. Hepsi de insana dair olduğu için bir ortak paydada “İnsanlık medeniyeti” olarak da ele alınabilir (Soysal, 2016).

2.5.1. Batı Medeniyeti

Batı medeniyeti kavramı, Osmanlı Devleti’nin yıkılma sürecine girmesinden bu yana Batı’nın gelişmesindeki arka planı bilmek, Doğu’nun geri kalış nedenini çözümlenmek, yanlışlarla hesaplaşmak, örnek alma ve taklit etme amacıyla düşünce dünyamızı meşgul etmiştir (Soysal, 2016).

Batı medeniyeti denilirken daha çok 18. yüzyıldan sonra bilimde, fende, sanayide atılımını yapmış, belirli bir insan tipini yaratabilmiş ülkeler akla gelir. Avrupa medeniyeti daha yaygın bir terim olarak Batı medeniyeti, Avrupa'da tarihin belli bir döneminde ortaya çıkıp gelişmesini yapmış belli bir sosyal sınıfın uygarlığıdır. Doğu ise daha çok Ortadoğu, Uzak Doğu ve Afrika ülkelerini içine alan bir kavramdır (Tanilli, 2006).

Batı derken farklı kıtalarda farklı ülkeler olsalar da benzer ortak değerleri olan ülkeler kast edilir. Batı uygarlığı maddî olarak kapitalizme, manevî olarak da Hıristiyanlığa bağlıdır. Fransa'nın dışında İtalya, İspanya, İsviçre gibi Batılı ülkeler laik değillerdir. Kendilerini Hıristiyanlığa bağlı hissederler ancak dinin doğrudan devlete bir etkisi yoktur. Yani dinlerini, doğrudan devlet sistemi içerisinde yaşamazlar. Oysa İslâm daha farklıdır. İnsana, topluma, dünyaya, devlete ait kurallar ve ilkeler koyar. Batı anlayışı bireycidir, Doğu ise bütüncü, Batı parçalayıcıdır, Doğu birleştirici. Batı ruhunda düşünce esastır, Doğu ruhunda gönül. Batı ruhu başkaldırıcıdır, Doğu ruhu teslimiyetçidir (Soysal, 2016).

2.5.2. Doğu Medeniyeti

Doğu ve Batı kelimeleri günümüzde yer-yön adı olmaktan öte adeta iki uygarlığı veya iki dini temsil eden kavramlar olarak algılanır olmuştur. Doğu İslâm dünyasının adı Batı ise Hıristiyan dünyasının adı oluvermiştir. Bu kavramları alt dallarına ayırmak mümkün olduğu gibi kesin sınırlarını da çizmek zordur. Ancak genel hatları itibari ile Batı medeniyeti kapitalist, sömürgeci, modern ve bir yönüyle de Hıristiyan ülkelerini (ki buna Rusya da dâhildir) çağrıştırırken, Doğu medeniyeti, Asya'yı, İslâm coğrafyasını, Uzak Doğu ülkelerini çağrıştıran bir kavramdır (Soysal, 2016).

2.6. Medeniyeti Oluşturan Etmenler

2.6.1. İnsan

Çin'den Uygur ve Orta Asya Türklerine, Hindistan ile Mezopotamya Medeniyetlerinden eski Mısır medeniyetine kadar her kültür merkezinin, medeniyetin doğuşuna ve yükselişine katkıları olmuştur. Ege kıyılarında bulunan antik çağ sitelerinden olan Roma'ya, Batı Avrupa'da aydınlanma döneminin ortaya konularak endüstri devrimi yapan uluslara ve Amerika'dan Uzak Doğu'da Japonlara kadar tüm dünyaya bu kültür merkezlerinin katkısı olmuştur (Safa, 2010). Kısaca tarihi süreçte çok

sayıda ülkenin ve milletin uygarlığın oluşum ve gelişimine katkısı olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

Tarih öncesi dönemlerden bu güne insanoğlunun göstermiş olduğu her başarı ve izi, medeniyetin yapı taşlarını oluşturmuştur. Medeniyetlerin tezahür etmesi ve tarihe kök salması; coğrafi çevre şartları, toplulukta yaratıcı öncülerin var olması, insan ile kendisi dışındaki zorlayıcı her şart ve durum arasında devamlı bir üstünlük sağlama mücadelesinin etki ve sonuçlarıyla şekillenmiştir. Bu mücadele de şekillenme de durmadan devam etmektedir. Medeniyetleri kuran, inşa eden insandır. İnsan akli ile kültürü inşa eder. Kültürü ve medeniyeti akli ile inşa eden insan, organik bir varlıktır. İnsan; nasıl ki doğar, büyür ve ölürse; insanın eseri olan medeniyetlerde doğar, büyür, gelişir ve ölür. Bir medeniyeti ölmesi yerine başka bir medeniyetin geçmesi demektir (Haldun, 1989).

2.6.2. Din

Bir toplum gerçekliği olan dinin tarihi, insanlık tarihiyle birlikte başlar. Toplumların zamanla oluşturduğu bilim, kültür, sanat, hukuk ve ahlak gibi insana özgü etkinlik alanlarında ve sosyal yaşamda din kurumu önemli bir aktör olarak rol almıştır. Bu kapsamda dinin, medeniyetlerin doğmasında ve gelişmesinde de önemli bir yeri vardır. Dinin etkin olmadığı bir medeniyetten bahsetmek mümkün görünmemektedir. Medeniyet, bir toplumun maddi ve manevi alanda tecrübe ettiği ve yaşadığı bir hayattır. Din duygusu, medeniyeti oluşturan bireyler arasında ortak değerlerin oluşmasına ve güçlenmesine imkân sağlar. Böylece toplumda bireyler arasında aynı değerlere bağlı olma ve aynı duygu ve düşünceleri paylaşma bilinci gelişir. Bu duygu ve inanç birlikteliği de medeniyeti güçlü kılar. Bu bağlamda medeniyetlerin inşa ve yayılma süreçlerinde din sosyal bir gerçeklik olarak etkin bir şekilde varlığını göstermiştir (Akdoğan, 2008).

Medeniyetlerin ruhsal temelini bir din ve toplumsal temeli o dine bağlayan ahlak nizâmı oluşturmaktadır. Bu ahlak nizâmına ve dine güven duyan bireyler inancı ve ahlakı yaşatacak kültür eserleri meydana getirmektedirler (Özakpınar, 2007).

Genel itibariyle bütün medeniyetlerin temelinde dinlerin çok büyük bir etkisi vardır. Adeta medeniyetler, dinler vasıtasıyla tesis edilmiş olan olgulardır diyebiliriz. Çünkü dinler, insanların hayatlarında giyim kuşamlarından insanlar arası ilişkilere, beslenme alışkanlıklarına, aile kurumunun niteliksel özelliklerine, ibadetlere ve bunların ifasına, insanlar arası bir statü farkının bulunup bulunmayacağından kutsal görülen

nesnelerin varlığına kadar, saymakta olduğumuz ve sayamadığımız daha birçok şeyin şekillenmesinde dinler sahnede bulunmaktadır. Bununla birlikte, ta ilk çağlardan itibaren herhangi bir dini bulunmayan ve umumiyet itibariyle dinsiz olan hiçbir toplum bulunmamaktadır (Safa, 2010). Bu bağlamda düşünüldüğünde, medeniyetlerin tesisinde en büyük pay dinlere düşmektedir. Bazı dinlerde halk arası eşitlik kavramı bulunurken kimi dinlerde statü farkı bir dini unsur olarak bulunmaktadır. Genellikle statü farkı, semavi olmayan dinler sınıfının içerisinde oldukça fazla görülmektedir. Örneğin Hinduizm dini böyle bir statü farkının yaşandığı bir dindir ki Hindistan'ın 'Hint Medeniyeti' olarak adlandırmış olduğumuz medeniyet böyle bir uygulamanın neticesinde şekillenmiştir (Tümer, 1997). Dinler, çizmiş oldukları çerçeveler ve sunmuş oldukları yenilikler ile medeniyetlerin bina edilmesinde aktif rol oynamışlardır (Çelik, 2018).

2.6.3. Coğrafya

Medeniyetlerin şekillenmesinde dinler her ne kadar aslan payını sahiplenmiş olsalar da medeniyetlerin kurulmuş oldukları alanların coğrafi ve iklimsel yapıları dahi hatırı sayılır bir oranda medeniyet çeşitliliğine sebep olarak tarih sahnesinde yerlerini almışlardır. Tarihi olaylara sahne olan her medeniyetin kendine yurt edindiği bir coğrafi mekan vardır. Yine medeniyetlerin yayılıp genişlemesinde ve dağılıp yok olmasında en büyük etken devrin doğal şartlarıdır (Akurgal, 1998).

İklimsel açıdan sıcak bir bölgenin medeniyetinde daha bol ve uzun giysilerin açık renk tonlarıyla kullanıldığı görülür. Ama bir de kutup bölgesine yakın yerlerin yaşantısına bakıldığında, insanların dış kıyafetleri, üzerlerine yorgan almışçasına kalın ve büyük olduğu gözlemlenecektir. Dolayısıyla bir medeniyetin hükmünü sürmüş olduğu bölgenin iklimi, coğrafi özellikleri, suya olan yakınlığı -özellikle ticaret unsurunda bu faktör devreye girmektedir- gibi etmenler o medeniyeti baştan aşağıya etkilemiştir ve dahi medeniyetler, bu etkilemelerin neticesinde şekillenmiştir. Sıcak bölgelerde yaşayan insanların daha açık renklerde kıyafetleri kullanmaları ve daha ince kumaşlardan giysiler giymesi ya da Alaska bölgesinde yaşayan insanların daha koyu renkleri tercih edip kalın giysiler giymeleri gibi özellikler gözlenmektedir. Bunun yanında, ticaret yollarına yakınlığı ve uzaklığı da medeniyet kavramını etkilemiştir (Haldun, 2004). Çünkü ticaret yapılması demek bir bölgenin birçok kültürle bütünleşmesini sağlamak demektir. Böylece medenileşme yolunda görülen adımların

hızlı bir şekilde ticaret yoluyla bilinmesine ve işlenmesine yardımcı olmuştur. Bu, medeniyetlerin birbirleri ile etkileşmesine yardımcı olmuştur (Çelik, 2018).

2.6.4. Teknoloji

Medeniyetlerin doğuşlarına ve günümüze kadar geçen süreç içerisindeki gelişmişliğe bakıldığında, teknolojik gelişmelerin ve yapılan eğitim faaliyetlerinin etkisi kendisini bizlere gösterir niteliktedir. Tekerleğin geliştirilmesi ile birlikte önümüze gelene kadar sayısız farklı sahalardaki teknik gelişim, her zaman medeniyetlere tesir etmiş, onları şekillendirmiştir (Şahin, 2016).

İnsan hayatını kolaylaştırıcı birçok teknolojik buluş, çağımızın bütün medeniyetlerine yeni bir mahiyet kazandırmıştır. Teknolojik buluşlar ilerledikçe de medeniyetlerin benzeşmeleri artmıştır. Bu da teknolojinin bir medeniyete bağlı kalamayacağını göstermektedir. Pusulanın, kâğıdın icadı, teleskop, güneş saati, uzay araştırmaları, metallerin ve karışımların kullanımı bugünkü ileri teknolojinin temellerini oluşturur. İleri teknoloji dediğimiz elektrik ve motor gücünün kullanılması, iş bölümüne dayalı üretim tarzı, yeni silahlar, eğitim kurumları, iletişim ve ulaşım araçlarının zamanı kısaltmasıyla insanların giyimine kuşamına varana kadar, birbirlerinden etkilenmelerine yol açmıştır (Ural, 2017).

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, araştırma verilerinin nasıl toplandığı, veri toplama araçları ve toplanan verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada “tarama modeli” kullanılmıştır. Tarama modeli, bir örnekleme bireylerin verilerinin bir ve birden fazla değişkene göre nasıl dağılım gösterdiğini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Tarama modeli kullanılan araştırmalarda evrenin tamamından veri toplamak yerine, evrenin belirli bir bölümünden yani belirli bir örneklemden veri toplanabilmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012: 177).

3.2. Araştırmanın Evreni

Bilimsel bir çalışmanın sonuçları ne kadar fazla genellenebiliyorsa değeri de o miktarda artar. Bilim, genellenebilirliği olan bilgiler bütünü olduğu için araştırmalarda kapsamlı bir alanda genellenebilirliği olan bilgiler elde etmeye çabalamak değerlidir (Karasar, 2016).

Evren, araştırmada toplanacak verilerin çözümlenmesiyle elde edilecek sonuçların geçerli olacağı, yorumlanacağı grup olarak ifade edilebilir (Büyüköztürk vd., 2012). Bu çerçevede yapılan araştırmanın evrenini, İnönü ve Atatürk Üniversiteleri Eğitim Fakültelerinde üç bilim dalında (Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği) öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmanın Örnekleme

Örnekleme, kendisi hakkında veri toplanan evrenin sınırlı bir parçası; örnekleme ise evrenin özelliklerini tespit etmek, tahmin etmek amacıyla onu temsil edecek uygun örnekleri belirlemeye yönelik süreci ve bu süreçte yapılan tüm işlemleri ifade eder (Büyüköztürk vd., 2012).

Araştırma örneklemini İnönü ve Atatürk Üniversiteleri Eğitim Fakültelerinde üç bilim dalında (Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Sınıf

Öğretmenliği) öğrenim gören öğrenciler arasından “Basit Seçkisiz Örnekleme” yöntemi kullanılarak belirlenen 500 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan eğitim fakültesi öğrencileri cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf ve bölüm değişkenlerine ilişkin açıklayıcı bilgiler aşağıda Tablo 3.1, Tablo 3.2 ve Tablo 3.3’te gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Cinsiyetlerine İlişkin Bilgiler

Cinsiyet	N	%
Erkek	244	48,8
Kadın	256	51,2
Toplam	500	100

Araştırmaya katılan eğitim fakültesi öğrencilerinin cinsiyetlerine ilişkin bilgilerin yer aldığı Tablo 3.1’deki veriler incelendiğinde araştırmaya katılım gösteren eğitim fakültesi öğrencilerinin %48,8’ini erkek (n=244), %51,2’sinin ise kadın (n=256) öğrencilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Kadın eğitim fakültesi öğrencilerinin erkek eğitim fakültesi öğrencilerinden az bir farkla fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Sınıflara İlişkin Bilgiler

Sınıf	N	%
1	36	7,2
2	73	14,6
3	178	35,6
4	213	42,6
Toplam	500	100

Araştırmaya katılım gösterenlerin eğitim fakültesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf değişkenine ilişkin verileri incelendiğinde öğrencilerin %7,2’sinin 1. sınıf (n=36), %14,6’sının 2.sınıf (n=73), %35,6’sının 3.sınıf (n=178), %42,6’sının ise 4.sınıfta (n=213) öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır.

Tablo 3.3. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Bölüme İlişkin Bilgiler

Bölüm	N	%
Sosyal Bilgiler	192	38,4
Sınıf Öğretmenliği	153	30,6
Okul Öncesi	155	31,0
Toplam	500	100

Araştırmaya katılım gösteren eğitim fakültesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölüm değişkenine ilişkin verileri incelendiğinde öğrencilerin %38,4'ünün sosyal bilgiler öğretmenliği (n=192), %30,6'sının sınıf öğretmenliği (n=153), %31'inin ise okul öncesi öğretmenliği (n=155) bölümünde öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Araştırmaya en fazla katılımın sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerden tarafından olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.4. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Üniversiteye İlişkin Bilgiler

Öğrenim Görülen Üniversite	N	%
Atatürk Üniversitesi	250	50
İnönü Üniversitesi	250	50
Toplam	500	100

Araştırmaya katılım gösteren eğitim fakültesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri üniversite değişkenine ilişkin verileri incelendiğinde öğrencilerin %50'sinin Atatürk Üniversitesi geriye kalan %50'sinin ise İnönü Üniversitesi'nde öğrenim gördükleri belirlenmiştir.

3.4. Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırma verilerini toplamak için Ek-1'de yer alan "Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği" kullanılmıştır.

Araştırma verilerinin toplanması için araştırmacı tarafından İnönü ve Atatürk Üniversiteleri Eğitim Fakülteleri öğrencilerine 555 adet veri toplama aracı (Medeniye Kavramı Algı Ölçeği) dağıtılmıştır. Dağıtılan veri toplama araçlarından 511'i geri dönmüş olup 11'i araştırma için kullanılmaya değer bulunmamıştır. Geriye kalan 500 öğrenciden toplanan veriler ile araştırmanın analizleri yapılmıştır.

3.4.1. Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği

Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algılarını belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen "Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği" 37 maddeden oluşmaktadır. Ölçek "Kapsam", "Tarihsel" ve "Evrensel" olmak üzere 3 boyuttan ibarettir. Ölçeğe ait boyutlar ve boyutlara ilişkin maddeler Cronbach α değerleri Tablo 3.5'te yer almaktadır.

Tablo 3.5. Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği Güvenirlik Katsayıları

Boyutlar	Cronbach α
Kapsam	,87
Tarihsel	,91
Evrensel	,88
GENEL	,93

Yapılan araştırmada, “Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği” nin güvenirliliğinin belirlenmesinde Cronbach α değeri kullanılmıştır. Çalışmada Cronbach alfa güvenirlilik katsayısı “ $\alpha=0,93$ ” olduğu belirlenmiştir. Cronbach alfa güvenirlilik katsayısı 0,80-1,00 aralığında olmasından dolayı araştırmada kullanılan Medeniyet Kavramı Algı ölçeğinin oldukça güvenilir olduğunun kanıtıdır (Kalaycı, 2010).

Araştırmada veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen “Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin faktör analizine uygunluğunu tespit etmek için yapılan analizler neticesinde geliştirilen ölçeğin maddelerinin faktör yüklerinin 0,30’un üzerinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca faktör analizi neticesinde KMO değeri 0,934 ve Bartlett testine ilişkin χ^2 değeri 3080,575 ($p = 0,00$) olduğu saptanmıştır. Faktör analizi neticesinde elde edilen bu veriler, araştırma değişkenleri arasında iyi seviyede ilişki ($KMO \geq 0,7$) olduğunun kanıtıdır (Can, 2016). Ölçekte yer alan Kapsam, Tarihsel ve Evrensel adlı faktörlerin açıkladığı toplam varyans % 54,62 olarak belirlenmiştir.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeği maddelerinin normal dağılıp dağılmadığını incelemek için, ölçeklerin faktör puanları ve toplam puanlarının arpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmış, normal Q-Q pilot grafiği ile kutu çizgi grafikleri incelenmiştir. Buna göre ölçeğin faktör ve ölçek toplam puanlarının arpıklık ve basıklık değerleri ile standart hataları hesaplanmıştır.

Ölçeğin normallik testi için yapılan analizler sonucunda Skewness (arpıklık) değeri -0,553 Kurtosis (Basıklık) değerleri 0,036 olduğu tespit edilmiştir. Skewness (arpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerleri $\pm 1,5$ aralığında olduğundan Medeniyet Kavramı Algı ölçeğinin maddelerinin normal dağıldığının kanıtıdır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Başka bir kaynaktan ise ölçek toplam puanlarının arpıklık ve basıklık katsayısı değerlerinin -1 ile +1 arasında olması ve elde edilen değerlerin standart hatalara bölünmesi ile elde edilen değerlerin 1,96’dan düşük olması ölçek puanlarının normal dağılım sergilediğinin başka bir kanıtıdır (Büyüköztürk, 2017). Ayrıca, normal Q-Q pilot grafikleri ile kutu çizgi grafikleri de incelenmiş ve verilerin normal dağılım sergilediği görülmüştür. Veriler normal dağılım sergilediği için analizlerde parametrik

testler kullanılmıştır. Küçük gruplarla çalışmalar yapan araştırmacıların, grup sayılarının 30'un veya 15'in altında olmasına rağmen topladıkları verilerin dağılımlarının uygun olması durumunda parametrik istatistikleri kullandıkları görülmektedir (Köklü, Büyüköztürk ve Bökeoğlu Çokluk, 2007).

Ölçek, “(1) Hiç Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Tamamen Katılıyorum” şeklinde olmak üzere beşli likert tipi ölçek biçimine uygun olarak tasarlanmıştır.

4.5. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin toplanması amacıyla kullanılan “Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği” ölçme aracının İnönü ve Atatürk Üniversiteleri Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören 500 lisans öğrencisinin verdiği cevaplar SPSS 25. Paket programına işlenmiştir. Veriler SPSS 25.0 programına işlendikten sonra kayıp veri olup olmadığı kontrol edilmiş ve uç değer tespiti yapılmıştır. Kayıp veri olmadığı görüldükten sonra uç değer tespiti için her iki ölçeğe ilişkin faktör ve ölçek toplam puanlarının z- puanları hesaplanmıştır. Ölçeklerin faktör ve toplam puanlarına ilişkin hesaplanan z-puanları -3 ile +3 aralığında bulunmuştur. Ayrıca uç değer tespiti için histogramlar ve kutu-çizgi grafiklerinden de yararlanılmıştır. Histogramlar ve kutu-çizgi grafikleri de incelendiğinde uç değer olmadığı görülmüştür.

Araştırmada toplanan verilerin analizinde aşağıda belirtilen araştırmanın alt problemleri göz önünde bulundurularak şu veri analiz yöntemleri tercih edilmiştir:

1. Araştırmanın “Eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları ne düzeydedir?” şeklindeki alt problemi için ölçek maddelerine verilen cevapların yüzde, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır.
2. Araştırmanın “Eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” ikinci alt problemi için “Bağımsız Örneklem t-Testi” kullanılmıştır.
3. Araştırmanın “Eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları öğrenim görülen sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” üçüncü alt problemi için “Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)” kullanılmıştır. Tek Yönlü Varyans Analizi neticesinde gruplar arasındaki anlamlı farklılığı bulmak için LSD testi kullanılmıştır.
4. Araştırmanın “Eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları öğrenim görülen bölüm değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” üçüncü

alt problemi için “Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)” kullanılmıştır. Tek Yönlü Varyans Analizi neticesinde gruplar arasındaki anlamlı farklılığı bulmak için LSD testi kullanılmıştır.

4. Araştırmanın “Eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları öğrenim görülen üniversite değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” üçüncü alt problemi için “Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)” kullanılmıştır. Tek Yönlü Varyans Analizi neticesinde gruplar arasındaki anlamlı farklılığı bulmak için LSD testi kullanılmıştır.

Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği'nin maddelerine verilen cevapların değerlendirilmesinde Tablo 3.6'da yer alan aralıklar kullanılmıştır. Aralıkların eşit olduğu varsayılmış, ölçek maddelerine verilen cevapların aritmetik ortalamaları için puan aralığı 0,80 olarak belirlenmiştir (Puan Aralığı = (En Yüksek Değer-En düşük Değer)/5 = (5-1)/5 = 4/5 = 0,80).

Tablo 3.6. Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği Aritmetik Ortalama Değerlendirme Aralığı

Düzy	Aralık	Seçenek
1	1,00 - 1,79	Hiç Katılmıyorum
2	1,80 - 2,59	Katılmıyorum
3	2,60 - 3,39	Kararsızım
4	3,40 - 4,19	Katılıyorum
5	4,20-5,00	Tamamen Katılıyorum

3.5.1. Bağımsız Örneklem t-Testi

Yapılan çalışmada cinsiyet değişkenine göre katılımcıların görüşleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit için “Bağımsız Örneklem t-Testi” kullanılmıştır.

Yapılan çalışmada bağımsız örneklem t-testi yolu ile elde edilen bulguların güvenilir olması için bazı ön koşullara gereksinim duyulmaktadır. Bu koşullar: “Ortalamalar karşılaştırılarak verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine”, “t-Testi’ ne dâhil edilecek grupların varyanslarının eşit olmasına” ve “Her bir verinin diğer veriden bağımsız olduğu” koşuluna uyup uymadıklarına bakılmıştır (Can, 2016). Sayılan koşulları yerine getirdiği tespit edilen cinsiyet değişkeni için “Bağımsız Örneklem t- Testi” kullanılmıştır.

3.5.2. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Yapılan çalışmada “öğrenim görülen sınıf ve bölüm” değişkenlerine ilişkin olarak eğitim fakültesi öğrencilerinin görüşleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için “Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)” kullanılmıştır. Yapılan analizde eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algılarının “ANOVA (F) değeri, ortalamaları, standart sapmaları ve anlamlılık değerleri (p)” hesaplanmıştır. ANOVA testi ikiden fazla bağımsız gruba ilişkin ortalamaların en az iki kişi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlediği için kullanılmıştır (Can, 2016). ANOVA sonucunda anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için “post-hoc (çoklu) karşılaştırmalar” testlerine bakılmıştır. Bu testler arasında “LSD” testi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde veri aracı ve verilerin çözümlenmesi ile elde edilen bulgular bağımsız değişkenlere göre tablolar halinde gösterilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları ne düzeydedir?” alt problemine ilişkin bulgular ilk olarak ölçek maddelerinin frekans ve yüzde değerleri hesaplanarak verilmiş daha sonra ise ölçek maddelerinin ortalama ve standart sapmaları hesaplanmış son olarak ise ölçeğin boyutları ve ölçeğin geneline ilişkin araştırmaya katılan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin ölçek puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 4.1. Ölçeğin Kapsam Boyutuna İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Maddeler	1		2		3		4		5	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Madde-1.	46	9,2	50	10,0	96	19,2	188	37,6	120	24,0
Madde-2.	49	9,8	53	10,6	91	18,2	202	40,4	105	21,0
Madde-3.	37	7,4	55	11,0	89	17,8	173	34,6	146	29,2
Madde-4.	39	7,8	40	8,0	136	27,2	160	32,0	125	25,0
Madde-5.	24	4,8	64	12,8	119	23,8	174	34,8	119	23,8
Madde-6.	30	6,0	28	5,6	69	13,8	176	35,2	197	39,4
Madde-7.	56	11,2	89	17,8	124	24,8	130	26,0	101	20,2
Madde-8.	47	9,4	70	14,0	148	29,6	163	32,6	72	14,4
Madde-9.	43	8,6	53	10,6	92	18,4	196	39,2	116	23,2
Madde-10.	123	24,6	156	31,2	93	18,6	64	12,8	64	12,8
Madde-11.	72	14,4	73	14,6	129	25,8	141	28,2	85	17,0
Madde-12.	50	10,0	72	14,4	110	22,0	152	30,4	116	23,2

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Türkiye’de medeniyet kavramı ile ilgili algısal farklılıklar vardır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %24’ü “Tamamen Katılıyorum”,

%37,6'sı "Katılıyorum", %19,2'si "Karasızım", %10'u "Katılmıyorum" ve %9,2'si "Hiç Katılmıyorum" düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

"Medeniyet Kavramı Algı" ölçeğinin "Medeniyet kavramı birçok bilim insanı tarafından farklı yönlerden ele alınmıştır." maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %21'i "Tamamen Katılıyorum", %40,4'ü "Katılıyorum", %18,2'si "Karasızım", %10,6'sı "Katılmıyorum" ve %9,8'i "Hiç Katılmıyorum" düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

"Medeniyet Kavramı Algı" ölçeğinin "Medeniyet kavramı insan topluluklarının ortak ürünüdür." maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %29,2'si "Tamamen Katılıyorum", %34,6'sı "Katılıyorum", %17,8'i "Karasızım", %11'i "Katılmıyorum" ve %7,4'ü "Hiç Katılmıyorum" düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

"Medeniyet Kavramı Algı" ölçeğinin "Medeniyet kavramı manevi unsurları olduğu kadar maddi unsurları da ifade etmektedir." maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %25'i "Tamamen Katılıyorum", %32'si "Katılıyorum", %27,2'si "Karasızım", %8'i "Katılmıyorum" ve %7,8'i "Hiç Katılmıyorum" düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

"Medeniyet Kavramı Algı" ölçeğinin "Medeniyet kavramı soyut ve sosyolojik bir kavramdır." maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %23,8'i "Tamamen Katılıyorum", %34,8'i "Katılıyorum", %23,8'i "Karasızım", %12,8'i "Katılmıyorum" ve %4,8'i "Hiç Katılmıyorum" düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

"Medeniyet Kavramı Algı" ölçeğinin "Medeniyetin oluşumunda kültür, inanç ve gelenekler büyük rol oynamaktadır." maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %39,4'ü "Tamamen Katılıyorum", %35,2'si "Katılıyorum", %13,8'i "Karasızım", %5,6'sı "Katılmıyorum" ve %6'sı "Hiç Katılmıyorum" düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

"Medeniyet Kavramı Algı" ölçeğinin "Medeniyet kavramı toplumların bilim ve teknolojiyi kullanabilme düzeyleriyle alakalıdır." maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %20,2'si "Tamamen Katılıyorum", %26'sı "Katılıyorum", %24,8'i "Karasızım", %17,8'i

“Katılmıyorum” ve %11,2’si “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı toplumların hukuk ve intizam sahibi olmalarıyla alakalıdır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %14,4’ü “Tamamen Katılıyorum”, %32,6’sı “Katılıyorum”, %29,6’sı “Karasızım”, %14’ü “Katılmıyorum” ve %9,4’ü “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı var olma, bilinçli olma, bilgili olma gibi kavramlar üzerine bina edilmiş bir dünya görüşüdür.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %23,2’si “Tamamen Katılıyorum”, %39,2’si “Katılıyorum”, %18,4’ü “Karasızım”, %10,6’sı “Katılmıyorum” ve %8,6’sı “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı sadece şehirleşme ve şehirlileşme anlamına gelir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %12,8’i “Tamamen Katılıyorum”, %12,8’i “Katılıyorum”, %18,6’sı “Karasızım”, %31,2’si “Katılmıyorum” ve %24,6’sı “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı geçmiş ve günümüz toplumlarının ilkel veya gelişmiş olup olmadıklarını tanımlamak için kullanılan bir terimdir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %17’si “Tamamen Katılıyorum”, %28,2’si “Katılıyorum”, %25,8’i “Karasızım”, %14,6’sı “Katılmıyorum” ve %14,4’ü “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı modernleşme kavramı ile karıştırılmaktadır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %23,2’si “Tamamen Katılıyorum”, %30,4’ü “Katılıyorum”, %22’si “Karasızım”, %14,4’ü “Katılmıyorum” ve %10’u “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

Kapsam boyutunda ölçek maddelerine en yüksek katılımın ölçeğin 2. Maddesi olan “Medeniyet kavramı birçok bilim insanı tarafından farklı yönlerden ele alınmıştır.” maddesine %40,4 ile “Katılıyorum” düzeyinde olmuştur.

Tablo 4.2. Ölçeğin Tarihsel Boyutuna İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Maddeler	1		2		3		4		5	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Madde-13.	47	9,4	50	10,0	134	26,8	172	34,4	97	19,4
Madde-14.	47	9,4	75	15,0	124	24,8	166	33,2	88	17,6
Madde-15.	41	8,2	54	10,8	74	14,8	223	44,6	108	21,6
Madde-16.	62	12,4	65	13,0	88	17,6	167	33,4	118	23,6
Madde-17.	25	5,0	37	7,4	127	25,4	199	39,8	112	22,4
Madde-18.	51	10,2	66	13,2	108	21,6	137	27,4	138	27,6
Madde-19.	56	11,2	119	23,8	147	29,4	93	18,6	85	17,0
Madde-20.	134	26,8	143	28,6	91	18,2	79	15,8	53	10,6
Madde-21.	123	24,6	150	30,0	105	21,0	68	13,6	54	10,8
Madde-22.	60	12,0	70	14,0	127	25,4	137	27,4	106	21,2
Madde-23.	48	9,6	56	11,2	152	30,4	148	29,6	96	19,2
Madde-24.	40	8,0	63	12,6	112	22,4	164	32,8	121	24,2
Madde-25.	48	9,6	48	9,6	97	19,4	170	34,0	137	27,4

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı ilk insan ile birlikte ortaya çıkan bir kavramdır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %19,4’ü “Tamamen Katılıyorum”, %34,4’ü “Katılıyorum”, %26,8’i “Karasızım”, %10’u “Katılmıyorum” ve %9,4’ü “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde ekonomik duruma göre şekillenmiştir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %17,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %33,2’si “Katılıyorum”, %24,8’i “Karasızım”, %15’i “Katılmıyorum” ve %9,4’ü “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde farklı kültürlerle göre şekillenmiştir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %21,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %44,6’sı “Katılıyorum”, %14,8’i “Karasızım”, %10,8’i “Katılmıyorum” ve %8,2’si “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramının tarihsel süreç içerisinde oluşmasında eğitim kurumları etkilidir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %23,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %33,4’ü “Katılıyorum”, %17,6’sı “Karasızım”, %13’ü “Katılmıyorum” ve %12,4’ü “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, tarihi olaylara ilişkin bireysel farkındalığın oluşmasında etkilidir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %22,4’ü “Tamamen Katılıyorum”, %39,8’i “Katılıyorum”, %25,4’ü “Karasızım”, %7,4’ü “Katılmıyorum” ve %5’i “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde uygarlık kavramıyla özdeşleştirilmektedir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %27,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %27,4’ü “Katılıyorum”, %21,6’sı “Karasızım”, %13,2’si “Katılmıyorum” ve %10,2’si “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı tarihi süreç içerisinde üstünlük kurma mücadelesidir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %17’si “Tamamen Katılıyorum”, %18,6’sı “Katılıyorum”, %29,4’ü “Karasızım”, %23,8’i “Katılmıyorum” ve %11,2’si “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde sadece din kavramına göre şekillenmiştir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %10,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %15,8’i “Katılıyorum”, %18,2’si “Karasızım”, %28,6’sı “Katılmıyorum” ve %26,8’i “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı tarihsel süreç içerisinde sadece kent hayatının şekillenmesinde etkilidir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %10,8’i “Tamamen Katılıyorum”, %13,6’sı “Katılıyorum”, %21’i “Karasızım”, %30’u “Katılmıyorum” ve %24,6’sı “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramının tarihsel süreç içerisinde anlam olarak değişiminin incelenmesi eleştirel bir tavır takınmayı gerektirir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %21,2’si “Tamamen Katılıyorum”, %27,4’ü “Katılıyorum”, %25,4’ü “Karasızım”, %14’ü “Katılmıyorum” ve %12’si “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde insanoğluna verilen değer bir ölçütü olarak değerlendirilir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %19,2’si “Tamamen Katılıyorum”, %29,6’sı “Katılıyorum”, %30,4’ü “Karasızım”, %11,2’si “Katılmıyorum” ve %9,6’sı “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde çağdaşlaşmanın bir göstergesidir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %24,2’si “Tamamen Katılıyorum”, %32,8’i “Katılıyorum”, %22,4’ü “Karasızım”, %12,6’sı “Katılmıyorum” ve %8’i “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı tarihi dönemlerde ortaya çıkan ve hüküm süren toplumların siyasi, sosyal ve ekonomik değişim ve dönüşümlerini içeren bir kavramdır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %27,4’ü “Tamamen Katılıyorum”, %34’ü “Katılıyorum”, %19,4’ü “Karasızım”, %9,6’sı “Katılmıyorum” ve %9,6’sı “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

Ölçeğin “Tarihsel” boyutunda ölçek maddelerine en yüksek katılımın ölçeğin 17. Maddesi olan “Medeniyet kavramının tarihsel süreç içerisinde oluşmasında eğitim kurumları etkilidir.” maddesine %39,8 ile “Katılıyorum” düzeyinde olmuştur.

Tablo 4.3. Ölçeğin Evrensel Boyutuna İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Maddeler	1		2		3		4		5	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Madde-26.	49	9,8	64	12,8	108	21,6	161	32,2	118	23,6
Madde-27.	27	5,4	54	10,8	85	17,0	196	39,2	138	27,6
Madde-28.	81	16,2	115	23,0	111	22,2	99	19,8	94	18,8
Madde-29.	87	17,4	181	36,2	134	26,8	69	13,8	29	5,8
Madde-30.	119	23,8	148	29,6	109	21,8	71	14,2	53	10,6
Madde-31.	93	18,6	97	19,4	119	23,8	103	20,6	88	17,6
Madde-32.	100	20,0	177	35,4	89	17,8	64	12,8	70	14,0
Madde-33.	70	14,0	97	19,4	89	17,8	110	22,0	134	26,8
Madde-34.	85	17,0	187	37,4	94	18,8	77	15,4	57	11,4
Madde-35.	96	19,2	101	20,2	138	27,6	81	16,2	84	16,8
Madde-36.	76	15,2	67	13,4	107	21,4	142	28,4	108	21,6
Madde-37.	108	21,6	102	20,4	106	21,2	97	19,4	87	17,4

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, yaygın bir hoşgörü politikası içerir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %23,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %32,2’si “Katılıyorum”, %21,6’sı “Karasızım”, %12,8’i “Katılmıyorum” ve %9,8’i “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramının öğretimi evrensel değerlerin aktarımını kolaylaştırır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %27,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %39,2’si “Katılıyorum”, %17’si “Karasızım”, %10,8’i “Katılmıyorum” ve %5,4’ü “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı dünya çapında sadece kibarlık, nezaket, incelik gibi kavramların karşılığıdır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %18,8’, “Tamamen Katılıyorum”, %19,8’i “Katılıyorum”, %22,2’si “Karasızım”, %23’ü “Katılmıyorum” ve %16,2’si “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, küresel ölçekli olaylara özgün bakış açısını gerektirir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %17,4’ü “Tamamen Katılıyorum”, %36,2’si “Katılıyorum”, %26,8’i “Karasızım”, %13,8’i “Katılmıyorum” ve %5,8’i “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, küresel anlamda birlik beraberlik ve barış ortamında yaşamayı hedefler.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %23,8’i “Tamamen Katılıyorum”, %29,6’sı “Katılıyorum”, %21,8’i “Karasızım”, %14,2’si “Katılmıyorum” ve %10,6’sı “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Global açıdan medeni olmanın ölçütü, diğer toplumların kültürlerini kendi kültürü içinde eritmektir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %18,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %19,4’ü “Katılıyorum”, %23,8’i “Karasızım”, %20,6’sı “Katılmıyorum” ve %17,6’sı “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı, her toplumun kendisine uygun roller edinmesinde etkilidir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %20’si “Tamamen Katılıyorum”, %35,4’ü “Katılıyorum”, %17,8’i “Karasızım”, %12,8’i “Katılmıyorum” ve %14’ü “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı kültürel yozlaşmaya sebep olan ve ihtiyaç duyulmayan bir kavramdır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %14’ü “Tamamen Katılıyorum”, %19,4’ü “Katılıyorum”, %17,8’i “Karasızım”, %22’si “Katılmıyorum” ve %26,8’i “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramının bileşenleri üzerinde düşünmek, eleştirel bakış açısıyla olayları gözlemlemeyi gerektirir.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %17’si “Tamamen Katılıyorum”, %37,4’ü “Katılıyorum”, %18,8’i “Karasızım”, %15,4’ü “Katılmıyorum” ve %11,4’ü “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı güçlü toplumların algısal üstünlük yaratmak için ortaya attıkları ütopyik bir kavramdır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %16,8’i “Tamamen Katılıyorum”, %16,2’si “Katılıyorum”, %27,6’sı “Karasızım”, %20,2’si “Katılmıyorum” ve %19,2’si “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Medeniyet kavramı küresel anlamda aidiyet duygusu kazandırır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %21,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %28,4’ü “Katılıyorum”, %21,4’ü “Karasızım”, %13,4’ü “Katılmıyorum” ve %15,2’si “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

“Medeniyet Kavramı Algı” ölçeğinin “Dünyanın medeniyet algısının şekillenmesindeki en önemli faktör, benmerkezci düşünce yapısıdır.” maddesine araştırmaya katılım gösteren Eğitim Fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, %17,4’ü “Tamamen Katılıyorum”, %19,4’ü “Katılıyorum”, %21,2’si “Karasızım”, %20,4’ü “Katılmıyorum” ve %21,6’sı “Hiç Katılmıyorum” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

Evrensel boyutunda ölçek maddelerine en yüksek katılımın ölçeğin 27. Maddesi olan “Medeniyet kavramının öğretimi evrensel değerlerin aktarımını kolaylaştırır.” maddesine %39,2 ile “Katılıyorum” düzeyinde olmuştur.

Tablo 4.4. Ölçeğin Kapsam Boyutuna İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyutlar	N	\bar{X}	S
Madde-1. "Türkiye'de medeniyet kavramı ile ilgili algısal farklılıklar vardır."	500	3,57	1,216
Madde-2. "Medeniyet kavramı birçok bilim insanı tarafından farklı yönlerden ele alınmıştır."		3,52	1,213
Madde-3. "Medeniyet kavramı insan topluluklarının ortak ürünüdür."		3,67	1,213
Madde-4. "Medeniyet kavramı manevi unsurları olduğu kadar maddi unsurları da ifade etmektedir."		3,58	1,172
Madde-5. "Medeniyet kavramı soyut ve sosyolojik bir kavramdır."		3,60	1,124
Madde-6. "Medeniyetin oluşumunda kültür, inanç ve gelenekler büyük rol oynamaktadır."		3,96	1,139
Madde-7. "Medeniyet kavramı toplumların bilim ve teknolojiyi kullanabilme düzeyleriyle alakalıdır."		3,26	1,276
Madde-8. "Medeniyet kavramı toplumların hukuk ve intizam sahibi olmalarıyla alakalıdır."		3,29	1,157
Madde-9. "Medeniyet kavramı var olma, bilinçli olma, bilgili olma gibi kavramlar üzerine bina edilmiş bir dünya görüşüdür."		3,58	1,199
Madde-10. "Medeniyet kavramı sadece şehirleşme ve şehirlileşme anlamına gelir."		2,58	1,328
Madde-11. "Medeniyet kavramı geçmiş ve günümüz toplumlarının ilkel veya gelişmiş olup olmadıklarını tanımlamak için kullanılan bir terimdir."		3,19	1,285
Madde-12. "Medeniyet kavramı modernleşme kavramı ile karıştırılmaktadır."		3,42	1,265

Araştırmaya katılan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramı algı ölçeğinin "Kapsam" boyutuna verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde ölçeğin "Türkiye'de medeniyet kavramı ile ilgili algısal farklılıklar vardır." olan 1. Maddesine "Katılıyorum ($\bar{x} = 3,57$)"; "Medeniyet kavramı birçok bilim insanı tarafından farklı yönlerden ele alınmıştır." olan 2. Maddesine "Katılıyorum ($\bar{x} = 3,52$)"; "Medeniyet kavramı insan topluluklarının ortak ürünüdür." olan 3. Maddesine "Katılıyorum ($\bar{x} = 3,67$)"; "Medeniyet kavramı manevi unsurları olduğu kadar maddi unsurları da ifade etmektedir." olan 4. Maddesine "Katılıyorum ($\bar{x} = 3,58$)"; "Medeniyet kavramı soyut ve sosyolojik bir kavramdır." olan 5. Maddesine "Katılıyorum ($\bar{x} = 3,60$)"; "Medeniyetin oluşumunda kültür, inanç ve gelenekler büyük rol oynamaktadır." olan 6. Maddesine "Katılıyorum ($\bar{x} = 3,96$)"; "Medeniyet kavramı toplumların bilim ve teknolojiyi kullanabilme düzeyleriyle alakalıdır." olan 7. Maddesine "Kararsızım ($\bar{x} = 3,26$)";

“Medeniyet kavramı toplumların hukuk ve intizam sahibi olmalarıyla alakalıdır.” olan 8. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,29$)”; “Medeniyet kavramı var olma, bilinçli olma, bilgili olma gibi kavramlar üzerine bina edilmiş bir dünya görüşüdür.” olan 9. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,58$)”; “Medeniyet kavramı sadece şehirleşme ve şehirlileşme anlamına gelir.” olan 10. Maddesine “Katılmıyorum ($\bar{x} = 2,58$)”; “Medeniyet kavramı geçmiş ve günümüz toplumlarının ilkel veya gelişmiş olup olmadıklarını tanımlamak için kullanılan bir terimdir.” olan 11. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,19$)” ve “Medeniyet kavramı modernleşme kavramı ile karıştırılmaktadır.” olan 12. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,42$)” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 4.5. Ölçeğin Tarihsel Boyutuna İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyutlar	N	\bar{X}	S
Madde-13. “Medeniyet kavramı ilk insan ile birlikte ortaya çıkan bir kavramdır.”	500	3,44	1,184
Madde-14. “Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde ekonomik duruma göre şekillenmiştir.”		3,35	1,202
Madde-15. “Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde farklı kültürlerle göre şekillenmiştir.”		3,61	1,175
Madde-16. “Medeniyet kavramının tarihsel süreç içerisinde oluşmasında eğitim kurumları etkilidir.”		3,43	1,313
Madde-17. “Medeniyet kavramı, tarihi olaylara ilişkin bireysel farkındalığın oluşmasında etkilidir.”		3,67	1,058
Madde-18. “Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde uygarlık kavramıyla özdeşleştirilmektedir.”		3,49	1,297
Madde-19. “Medeniyet kavramı tarihi süreç içerisinde üstünlük kurma mücadelesidir.”		3,06	1,245
Madde-20. “Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde sadece din kavramına göre şekillenmiştir.”		2,55	1,319
Madde-21. “Medeniyet kavramı tarihsel süreç içerisinde sadece kent hayatının şekillenmesinde etkilidir.”		2,56	1,289
Madde-22. “Medeniyet kavramının tarihsel süreç içerisinde anlam olarak değişiminin incelenmesi eleştirel bir tavır takınmayı gerektirir.”		3,32	1,282
Madde-23. “Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde insanoğluna verilen değer bir ölçütü olarak değerlendirilir.”		3,38	1,192
Madde-24. “Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde çağdaşlaşmanın bir göstergesidir.”		3,53	1,212
Madde-25. “Medeniyet kavramı tarihi dönemlerde ortaya çıkan ve hüküm süren toplumların siyasi, sosyal ve ekonomik değişim ve dönüşümlerini içeren bir kavramdır.”		3,60	1,249

Araştırmaya katılan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramı algı ölçeğinin “Tarihsel” boyutuna verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde ölçeğin “Medeniyet kavramı ilk insan ile birlikte ortaya çıkan bir kavramdır.” olan 13. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,44$)”; “Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde ekonomik duruma göre şekillenmiştir.” olan 14. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,35$)”; “Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde farklı kültürlere göre şekillenmiştir.” olan 15. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,61$)”; “Medeniyet kavramının tarihsel süreç içerisinde oluşmasında eğitim kurumları etkilidir.” olan 16. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,43$)”; “Medeniyet kavramı, tarihi olaylara ilişkin bireysel farkındalığın oluşmasında etkilidir.” olan 17. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,67$)”; “Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde uygarlık kavramıyla özdeşleştirilmektedir.” olan 18. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,49$)”; “Medeniyet kavramı tarihi süreç içerisinde üstünlük kurma mücadelesidir.” olan 19. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,06$)”; “Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde sadece din kavramına göre şekillenmiştir.” olan 20. Maddesine “Katılmıyorum ($\bar{x} = 2,55$)”; “Medeniyet kavramı tarihsel süreç içerisinde sadece kent hayatının şekillenmesinde etkilidir.” olan 21. Maddesine “Katılmıyorum ($\bar{x} = 2,56$)”; “Medeniyet kavramının tarihsel süreç içerisinde anlam olarak değişiminin incelenmesi eleştirel bir tavır takınmayı gerektirir.” olan 22. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,32$)”; “Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde insanoğluna verilen değer bir ölçütü olarak değerlendirilir.” olan 23. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,38$)”; “Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde çağdaşlaşmanın bir göstergesidir.” olan 24. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,53$)” ve “Medeniyet kavramı tarihi dönemlerde ortaya çıkan ve hüküm süren toplumların siyasi, sosyal ve ekonomik değişim ve dönüşümlerini içeren bir kavramdır.” olan 25. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,60$)” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 4.6. Ölçeğin Evrensel Boyutuna İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyutlar	N	\bar{X}	S
Madde-26. “Medeniyet kavramı, yaygın bir hoşgörü politikası içerir.”	500	3,47	1,252
Madde-27. “Medeniyet kavramının öğretimi evrensel değerlerin aktarımını kolaylaştırır.”		3,73	1,137
Madde-28. “Medeniyet kavramı dünya çapında sadece kibarlık, nezaket, incelik gibi kavramların karşılığıdır.”		3,02	1,353
Madde-29. “Medeniyet kavramı, küresel ölçekli olaylara özgün bakış açısını gerektirir.”		3,46	1,106
Madde-30. “Medeniyet kavramı, küresel anlamda birlik beraberlik ve barış ortamında yaşamayı hedefler.”		3,42	1,282
Madde-31. “Global açıdan medeni olmanın ölçütü, diğer toplumların kültürlerini kendi kültürü içinde eritmektir.”		3,01	1,361
Madde-32. “Medeniyet kavramı, her toplumun kendisine uygun roller edinmesinde etkilidir.”		3,35	1,314
Madde-33. “Medeniyet kavramı kültürel yozlaşmaya sebep olan ve ihtiyaç duyulmayan bir kavramdır.”		2,72	1,404
Madde-34. “Medeniyet kavramının bileşenleri üzerinde düşünmek, eleştirel bakış açısıyla olayları gözlemlemeyi gerektirir.”		3,33	1,248
Madde-35. “Medeniyet kavramı güçlü toplumların algısal üstünlük yaratmak için ortaya attıkları ütöpik bir kavramdır.”		2,91	1,342
Madde-36. “Medeniyet kavramı küresel anlamda aidiyet duygusu kazandırır.”		3,28	1,348
Madde-37. “Dünyanın medeniyet algısının şekillenmesindeki en önemli faktör, benmerkezci düşünce yapısıdır.”		2,91	1,398

Araştırmaya katılan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramı algı ölçeğinin “Evrensel” boyutuna verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde ölçeğin “Medeniyet kavramı, yaygın bir hoşgörü politikası içerir.” olan 26. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,47$)”; “Medeniyet kavramının öğretimi evrensel değerlerin aktarımını kolaylaştırır.” olan 27. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,73$)”; “Medeniyet kavramı dünya çapında sadece kibarlık, nezaket, incelik gibi kavramların karşılığıdır.” olan 28. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,02$)”; “Medeniyet kavramı, küresel ölçekli olaylara özgün bakış açısını gerektirir.” olan 29. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,46$)”; “Medeniyet kavramı, küresel anlamda birlik beraberlik ve barış ortamında yaşamayı hedefler.” olan 30. Maddesine “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,42$)”; “Global açıdan medeni olmanın ölçütü, diğer toplumların kültürlerini kendi kültürü içinde eritmektir.” olan 31. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,01$)”; “Medeniyet kavramı, her toplumun kendisine uygun roller edinmesinde etkilidir.” olan 32. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,35$)”;

“Medeniyet kavramı kültürel yozlaşmaya sebep olan ve ihtiyaç duyulmayan bir kavramdır.” olan 33. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 2,72$)”; “Medeniyet kavramının bileşenleri üzerinde düşünmek, eleştirel bakış açısıyla olayları gözlemlemeyi gerektirir.” olan 34. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,33$)”; “Medeniyet kavramı güçlü toplumların algısal üstünlük yaratmak için ortaya attıkları ütopyik bir kavramdır.” olan 35. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 2,91$)”; “Medeniyet kavramı küresel anlamda aidiyet duygusu kazandırır.” olan 36. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 3,28$)” ve “Dünyanın medeniyet algısının şekillenmesindeki en önemli faktör, benmerkezci düşünce yapısıdır.” olan 37. Maddesine “Kararsızım ($\bar{x} = 2,91$)” düzeyinde cevap verdikleri anlaşılmaktadır.

Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramı algı ölçeğine ilişkin verdikleri cevapların boyutlar temelinde maddeler halinde betimsel açıdan analiz edilmesinden sonra araştırmada kullanılan medeniyet kavramı algı ölçeğinin boyutlarına ve ölçek puanlarının genel ortalamasına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma verileri Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Medeniyet Kavramı Algı Ölçeğine İlişkin Bulgular

Boyutlar	N	\bar{X}	S
Kapsam	500	3,43	,519
Tarihsel		3,30	,470
Evrensel		3,21	,400
GENEL		3,31	,334

Araştırmaya katılan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramı algı ölçeğine verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde öğrencilerin medeniyet kavramı algı ölçeğinin “Kapsam” boyutunda “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,43$)”; “Tarihsel” boyutunda “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,30$)” ve “Evrensel” boyutunda “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,21$)” düzeyinde cevap verdikleri belirlenmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin Medeniyet Kavramı Algı ölçeğine ilişkin ölçek puanlarının genel ortalamasının “Katılıyorum ($\bar{x} = 3,31$)” düzeyinde olduğu saptanmıştır.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Medeniyet Kavramına İlişkin Algıların Cinsiyet Değişkenine Göre Analizi

Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	p
Kapsam	Erkek	244	3,37	,523	-2,695	,00
	Kadın	256	3,49	,509		
Tarihsel	Erkek	244	3,27	,500	-1,498	,13
	Kadın	256	3,33	,438		
Evrensel	Erkek	244	3,25	,433	1,926	,04
	Kadın	256	3,18	,363		
GENEL	Erkek	244	3,29	,352	-1,343	,18
	Kadın	256	3,33	,316		

Tablo 4.8’deki bağımsız örneklem t-Testi verileri incelendiğinde, eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları arasında “cinsiyet” değişkenine göre “Kapsam” ve “Evrensel” boyutlarında istatistikî açıdan anlamlı farklılık tespit edilirken ($p < ,05$); “Tarihsel” boyutunda istatistikî açıdan anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p > ,05$). Cinsiyet değişkenine göre eğitim fakültesi öğrencilerinin algıları arasında anlamlı farklılığın tespit edildiği “Kapsam” ($\bar{x}_{kadın} = 3,49 > \bar{x}_{erkek} = 3,37$) boyutunda anlamlı farklılık kadınların lehine iken ölçeğin “Evrensel” ($\bar{x}_{erkek} = 3,25 > \bar{x}_{kadın} = 3,18$) boyutunda anlamlı farklılık erkeklerin lehine olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.8’de anlamlı farklılığın çıkmadığı “Tarihsel” boyutuna ilişkin ortalamalar cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde; kadın Eğitim Fakültesi öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin algılarının erkek Eğitim Fakültesi öğrencilerine göre daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir ($\bar{x}_{kadın} = 3,23 > \bar{x}_{erkek} = 3,27$).

Araştırmaya katılım gösteren eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramı algı ölçeğine ilişkin verdikleri cevapların cinsiyet değişkeni açısından genel ortalaması incelendiğinde, kadın Eğitim Fakültesi öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin algılarının erkek Eğitim Fakültesi öğrencilerine göre daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir ($\bar{x}_{kadın} = 3,33 > \bar{x}_{erkek} = 3,29$).

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları öğrenim görülen sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.9. Medeniyet Kavramına İlişkin Algıların Öğrenim Görülen Sınıf Değişkenine Göre Analizi

	Sınıf	\bar{X}	Varyansın Kaynağı	Kareler Top.	Kareler Ort.	F	p
Kapsam	1. Sınıf	3,56	Gruplar Arası	2,618	,873	3,277	,02
	2. Sınıf	3,47	Gruplar İçi	132,084	,266		
	3. Sınıf	3,34	Toplam	134,702			
	4. Sınıf	3,47					
	Toplam	3,43					
Tarihsel	1. Sınıf	3,25	Gruplar Arası	,839	,280	1,264	,28
	2. Sınıf	3,36	Gruplar İçi	109,675	,221		
	3. Sınıf	3,26	Toplam	110,513			
	4. Sınıf	3,33					
	Toplam	3,30					
Evrensel	1. Sınıf	3,21	Gruplar Arası	1,474	,491	3,105	,02
	2. Sınıf	3,15	Gruplar İçi	78,476	,158		
	3. Sınıf	3,16	Toplam	79,950			
	4. Sınıf	3,27					
	Toplam	3,21					
GENEL	1. Sınıf	3,34	Gruplar Arası	1,087	,362	3,282	,02
	2. Sınıf	3,33	Gruplar İçi	54,741	,110		
	3. Sınıf	3,25	Toplam	55,827			
	4. Sınıf	3,36					
	Toplam	3,31					

Tablo 4.9'daki Tek Yönlü Varyans Analizi verileri incelendiğinde, eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin “öğrenim görülen sınıf” değişkenine göre “Kapsam” ve “Evrensel” boyutlarında istatistikî açıdan anlamlı farklılığın gösterdiği ($p < ,05$); “Tarihsel” boyutunda ise istatistiki açıdan eğitim fakültesi

öğrencilerin algıları arasında anlamlı farklılığın olmadığı ($p>,05$) belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada öğrenim görülen sınıf değişkeni açısından Eğitim Fakültesi öğrencilerinin algıları ölçek puanlarının genel ortalaması açısından anlamlı farklılık gösterdiği ($p<,05$) belirlenmiştir.

Anlamlı farklılığın çıktığı ölçeğin “Kapsam” boyutunda anlamlı farklılık birinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında çıkmıştır. Ayrıca aynı boyutta üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı farklılık çıkmıştır.

Anlamlı farklılığın çıktığı ölçeğin ikinci boyutu olan “Evrensel” boyutunda anlamlı farklılık ikinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında çıkmıştır. Ayrıca aynı boyutta üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı farklılık çıkmıştır.

Araştırmada öğrenim görülen sınıf değişkeni açısından Eğitim Fakültesi öğrencilerinin algıları ölçek puanlarının genel ortalaması açısından bulunan anlamlı farklılığın üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında olduğu belirlenmiştir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları öğrenim görülen bölüm değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.10. Medeniyet Kavramına İlişkin Algıların Öğrenim Görülen Bölüm Değişkenine Göre Analizi

	Bölüm	\bar{X}	Varyansın Kaynağı	Kareler Top.	Kareler Ort.	F	p
Kapsam	Sosyal Bilgiler	3,52	Gruplar Arası	3,086	1,543	5,826	,00
	Sınıf Öğretmenliği	3,34	Gruplar İçi	131,616	,265		1-2
	Okul Öncesi Öğretmenliği	3,41	Toplam	134,702			1-3
	Toplam	3,43					
Tarihsel	Sosyal Bilgiler	3,38	Gruplar Arası	1,791	,896	4,094	,01
	Sınıf Öğretmenliği	3,25	Gruplar İçi	108,722	,219		1-2
	Okul Öncesi Öğretmenliği	3,25	Toplam	110,513			1-3
	Toplam	3,30					
Evrensel	Sosyal Bilgiler	3,22	Gruplar Arası	1,077	,539	3,394	,03
	Sınıf Öğretmenliği	3,26	Gruplar İçi	78,872	,159		2-3
	Okul Öncesi Öğretmenliği	3,15	Toplam	79,950			
	Toplam	3,21					
GENEL	Sosyal Bilgiler	3,37	Gruplar Arası	1,141	,570	5,184	,00
	Sınıf Öğretmenliği	3,28	Gruplar İçi	54,686	,110		1-2
	Okul Öncesi Öğretmenliği	3,27	Toplam	55,827			1-3
	Toplam	3,31					

Tablo 4.10'daki Tek Yönlü Varyans Analizi verileri incelendiğinde, eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin “öğrenim görülen bölüm” değişkenine göre algıları arasında istatistikî açıdan anlamlı farklılığın ölçeğin bütün boyutlarda olduğu belirlenmiştir ($p < ,05$). Başka bir ifade ile araştırmaya katılan eğitim fakültesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölümün farklı olması medeniyet kavramına ilişkin algılarında bir değişikliğe neden olmuştur.

Anlamlı farklılığın çıktığı ölçeğin “Kapsam” boyutunda anlamlı farklılık Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında çıkmıştır. Ayrıca aynı boyutta Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında çıkmıştır.

Anlamli farklıliğin çıktığı ölçeğin ikinci boyutu olan ‘‘Tarihsel’’ boyutunda anlamli farklılık Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında çıkmıştır. Ayrıca aynı boyutta Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında çıkmıştır.

Anlamli farklıliğin çıktığı ölçeğin ikinci boyutu olan ‘‘Evrensel’’ boyutunda anlamli farklılık Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında çıkmıştır.

Araştırmada öğrenim görülen bölüm değişkeni aşıısından Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin algıları ölçek puanlarının genel ortalaması aşıısından bulunan anlamli farklıliğin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında çıkmıştır. Ayrıca anlamli farklıliğin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında olduğu da saptanmıştır.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ‘‘Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları öğrenim görülen üniversite değişkenine göre anlamli farklılık göstermekte midir?’’ alt problemine ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.11. Medeniyet Kavramına İlişkin Algıların Öğrenim Görülen Üniversite Değişkenine Göre Analizi

Boyutlar	Üniversite	N	\bar{X}	S	t	p
Kapsam	Atatürk	250	3,55	,495	5,319	,00
	İnönü	250	3,31	,515		
Tarihsel	Atatürk	250	3,38	,412	3,739	,00
	İnönü	250	3,22	,511		
Evrensel	Atatürk	250	3,15	,377	-3,599	,00
	İnönü	250	3,27	,412		
GENEL	Atatürk	250	3,36	,315	3,079	,00
	İnönü	250	3,27	,346		

Tablo 4.11'deki bağımsız örneklem t-Testi verileri incelendiğinde, eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları arasında “öğrenim görülen üniversite” değişkenine göre ölçeğin tüm boyutlarında istatistikî açıdan anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < ,05$). Anlamlı farklılığın olduğu ölçek puanlarının genel ortalaması, “Kapsam” ve “Tarihsel” boyutlarında anlamlı farklılık Atatürk Üniversitesinde öğrenim gören eğitim fakültesi öğrencilerinin lehine iken (Kapsam: $\bar{x}_{Atatürk} = 3,55 > \bar{x}_{İnönü} = 3,31$; Tarihsel: $\bar{x}_{Atatürk} = 3,38 > \bar{x}_{İnönü} = 3,22$; Genel: $\bar{x}_{Atatürk} = 3,36 > \bar{x}_{İnönü} = 3,27$); “Evrensel” boyutunda anlamlı farklılık İnönü Üniversitesinde öğrenim gören eğitim fakültesi öğrencilerinin lehine ($\bar{x}_{İnönü} = 3,27 > \bar{x}_{Atatürk} = 3,15$) olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM V

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde bulgulardan yola çıkılarak araştırmanın sonuçlarına, önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

- Araştırma neticesinde medeniyet kavramı algı ölçeğinin kapsam boyutuna ilişkin maddeleri içerisinde en yüksek katılımın “Medeniyet kavramı birçok bilim insanı tarafından farklı yönlerden ele alınmıştır.” olan ölçeğin 2. maddesine olduğu belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bu sonuç literatürde medeniyet kavramının farklı yazarlar tarafından farklı şekillerde ele alınışı ile desteklenmektedir. Akdoğan (2008) medeniyetlerin inşa ve yayılma süreçlerinde din sosyal bir gerçeklik olarak etkin bir şekilde varlığını gösterdiğini, Özakpınar (2007) medeniyetlerin ruhsal temelini bir din ve toplumsal temeli o dine bağlayan ahlak nizâmı oluşturduğu ifade etmiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, medeniyetlerin tesisinde en büyük pay dinlere düşmektedir. İfade edilen çalışmalarda yazarla medeniyet kavramını dini yönden açıklamışlardır.
- Medeniyetlerin şekillenmesinde dinler her ne kadar aslan payını sahiplenmiş olsalar da medeniyetlerin kurulmuş oldukları alanların coğrafi ve iklimsel yapıları önemli oranda medeniyet çeşitliliğine sebep olarak tarih sahnesinde yerlerini almışlardır. Tarihi olaylara sahne olan her medeniyetin kendine yurt edindiği bir coğrafi mekân vardır. Yine medeniyetlerin yayılıp genişlemesinde ve dağılıp yok olmasında en büyük etken devrin doğal şartlarıdır (Akurgal, 1998). İfade edilen bu sözlerden medeniyet kavramının coğrafyayla ilişkisi açıklanmıştır.
- Medeniyetlerin doğuşlarına ve günümüze kadar geçen süreç içerisindeki gelişmişliğe bakıldığında, teknolojik gelişmelerin ve yapılan eğitim faaliyetlerinin etkisi kendisini bizlere gösterir niteliktedir. Tekerleğin geliştirilmesi ile birlikte günümüze gelene kadar sayısız farklı sahalarındaki teknik gelişim, her zaman medeniyetlere tesir etmiş, onları şekillendirmiştir (Şahin, 2016). İfade edilen bu sözlerden medeniyet kavramının teknoloji ile ilişkisi açıklanmıştır.
- Araştırma neticesinde medeniyet kavramı algı ölçeğinin tarihsel boyutuna ilişkin maddeleri içerisinde en yüksek katılımın “Medeniyet kavramının tarihsel süreç

içerisinde oluşmasında eğitim kurumları etkilidir.” olan 16. maddesine olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmaya eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin katılım göstermesinin bu sonucun elde edilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Başka bilim dallarında faaliyet gösteren bireyler üzerinde benzer bir çalışmanın yapılacak olması farklı sonuçların elde edilmesini sağlayabilir. Örneğin ilahiyat temelinde yapılan bir çalışmada medeniyet kavramının oluşmasında dinin etkili olduğu veya teknoloji temelinde yapılan bir çalışmada teknolojinin medeniyet kavramının oluşmasında etkili olduğu sonucu elde edilebilir.

- Araştırma neticesinde medeniyet kavramı algı ölçeğinin evrensel boyutuna ilişkin maddeleri içerisinde en yüksek katılımın “Medeniyet kavramının öğretimi evrensel değerlerin aktarımını kolaylaştırır.” olan 27. maddesine olduğu belirlenmiştir. Dünyada ticaret yollarına yakınlık veya uzaklık medeniyet kavramını etkilemiştir (Haldun, 2004). Çünkü ticaret yapılması demek bir bölgenin birçok kültürle bütünleşmesini sağlamak demektir. Böylece medenileşme yolunda görülen adımların hızlı bir şekilde ticaret yoluyla bilinmesine ve işlenmesine yardımcı olmuştur. Bu, medeniyetlerin birbirleri ile etkileşmesine yardımcı olmuştur (Çelik, 2018). Böylelikle medeniyetin ticaret sayesinde evrenselleşmesinin sağlandığı söylenebilir.
- Araştırmada Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramı algı ölçeğine verdikleri cevaplar ölçeğin “Kapsam” boyutunda “Katılıyorum”; “Tarihsel” boyutunda “Katılıyorum” ve “Evrensel” boyutunda “Katılıyorum” düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada ölçek puanlarına ilişkin genel ortalamanın “Katılıyorum” düzeyinde olduğu da belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algılarının yüksek olduğu ve birbirine benzer olduğu söylenebilir. Bu durumun oluşmasında örneklem grubunda yer alan öğrencilerin benzer şartlarda eğitim fakültelerine yerleşmeleri ve benzer eğitim süreçlerinden geçmelerinin etkili olduğu söylenebilir.
- Araştırmada eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları arasında “cinsiyet” değişkenine göre “Kapsam” ve “Evrensel” boyutlarında istatistikî açıdan anlamlı farklılık tespit edilirken; “Tarihsel” boyutunda istatistikî açıdan anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre eğitim fakültesi öğrencilerinin algıları arasında anlamlı farklılığın tespit edildiği “Kapsam” boyutunda anlamlı farklılık kadınların lehine iken “Evrensel” boyutunda anlamlı farklılık erkeklerin lehine olduğu belirlenmiştir.

- Araştırmada anlamlı farklılığın çıkmadığı “Tarihsel” boyutuna ilişkin ortalamalar cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde; kadın öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin algılarının erkeklere göre daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir.
- Araştırmaya katılım gösteren eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramı algı ölçeğine ilişkin verdikleri cevapların cinsiyet değişkeni açısından genel ortalaması incelendiğinde, kadın öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin algılarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Araştırmada öğrenim görülen sınıf değişkenine göre “Kapsam” boyutunda Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları arasında anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı farklılığın birinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında ve aynı boyutta üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır.
- Araştırmada öğrenim görülen sınıf değişkenine göre “Evrensel” boyutunda Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları arasında anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı farklılığın “Evrensel” boyutunda anlamlı farklılık ikinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca aynı boyutta üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı farklılığın olduğu araştırma sonucunda belirlenmiştir.
- Araştırmada Eğitim Fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları öğrenim görülen sınıf değişkeni açısından ölçek puanlarının genel ortalamasına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bulunan anlamlı farklılığın üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmada Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öğrenim görülen sınıf değişkenine göre ölçeğin “Tarihsel” boyutunda algıları arasında anlamlı farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Yani öğrencilerin bu boyutta görüşlerinin birbirine yakın olduğu söylenebilir.
- Öğrenim görülen bölüm açısından anlamlı farklılığın çıktığı tüm boyutlarda ortalamalar incelendiğinde dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin ortalamasının yüksek çıktığı görülmektedir. Bu durum neticesinde öğrencilerin eğitim gördükleri süre arttıkça medeniyet kavramına ilişkin algılarının da yükseldiği

söylenbilir. Başka bir ifade ile öğrenim görülen süre arttıkça medeniyet kavramına ilişkin algının da paralel olarak arttığı söylenbilir.

- Araştırmada eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin “öğrenim görülen bölüm” değişkenine göre algıları arasında istatistikî açıdan anlamlı farklılığın ölçeğin bütün boyutlarda olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifade ile araştırmaya katılan eğitim fakültesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölümün farklı olması medeniyet kavramına ilişkin algılarında bir değişikliğe neden olmuştur.
- Araştırmada öğrenim görülen bölüm değişkeni açısından anlamlı farklılığın çıktığı ölçeğin “Kapsam” boyutunda Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı farklılığın çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca aynı boyutta Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmada öğrenim görülen bölüm değişkeni açısından anlamlı farklılığın çıktığı ölçeğin “Tarihsel” boyutunda Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı farklılığın çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca aynı boyutta Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı farklılık çıktığı belirlenmiştir.
- Araştırmada öğrenim görülen bölüm değişkeni açısından anlamlı farklılığın çıktığı ölçeğin “Evrensel” boyutunda Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı farklılığın çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmada öğrenim görülen bölüm değişkeni açısından anlamlı farklılığın çıktığı ölçek puanlarının genel ortalamasında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı farklılığın çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ölçek puanlarının genel ortalaması açısından anlamlı farklılığın Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ile Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasında olduğu da saptanmıştır.

- Araştırmada öğrenim görülen bölüm açısından anlamlı farklılığın çıktığı boyutlarda Sosyal Bilgiler ile ilişkili gruplarda ortalamalar incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin algıları diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin algılarından anlamlı derecede farklılaşmaktadır.
- Araştırmada eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları arasında “öğrenim görülen üniversite” değişkenine göre ölçeğin tüm boyutlarında istatistikî açıdan anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Anlamlı farklılığın ölçek puanlarının genel ortalaması, “Kapsam” ve “Tarihsel” boyutlarında Atatürk Üniversitesinde öğrenim gören eğitim fakültesi öğrencilerinin lehine iken, ölçeğin “Evrensel” boyutunda anlamlı farklılık İnönü Üniversitesinde öğrenim gören eğitim fakültesi öğrencilerin lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın öğrenim görülen üniversite değişkeni açısından eğitim fakültesi öğrencilerinin algılarında farklılığa neden olduğu söylenebilir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda uygulayıcılar ve araştırmacılar için şu öneriler sunulmuştur:

- Eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algılarının belirlendiği bu araştırmada öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin bilgileri de belirlenerek medeniyet kavramına ilişkin bilgi eksikliği giderilebilir. Bu kapsamda eğitim fakültesi lisans programlarının öğretim programlarında düzenlemeye gitme olanağı da doğabilir.
- Araştırmada öğrenim görülen bölüm değişkeni açısından Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programında öğrenim gören öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin algılarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin algıları anlamlı oranda sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerden farklılaşmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenliği dışında öğrenim gören öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin farkındalıklarını arttırmak için üniversiteler özelinde farkındalık seminerleri düzenlenerek öğrencilerin medeniyet kavramına ilişkin tutumlarında, bilgilerinde, algılarında artış yaşanması sağlanabilir.

- Medeniyet kavramının daha derinlemesine incelenebilmesi için araştırma yöntemlerinde çeşitliliğe gidilerek farklı örneklem grupları üzerinde nitel ve nicel çalışmalar birlikte yürütülerek karma desen araştırmaları yapılabilir.
- Araştırmanın sonuçları devlet üniversitelerinde öğrenim gören eğitim fakültesi öğrencileri ile sınırlıdır. Bundan dolayı araştırma sonuçlarındaki sınırlılığı aşmak için; vakıf üniversitelerinde öğrenim gören eğitim fakültesi öğrencileri de araştırmaya dâhil edilerek çalışmanın kapsamı genişletilebilir. Böylece gerek vakıf gerekse de devlet üniversitelerinde öğrenim gören eğitim fakültesi öğrencilerinin medeniyet kavramına ilişkin algıları arasında karşılaştırma yapma olanağı ortaya çıkabilir.

KAYNAKÇA

- Adas, M. (2001). *İnsanın ölçüsü olarak makine batılı hâkimiyet ideolojileri*, Çev. Ahmet Demirhan, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2013). *Üç Medeniyet*, 3. Baskı, İstanbul: Doğu Kitapevi.
- Akdoğan, A. (2008). Medeniyetlerin oluşmasında dinin rolü ve islâm medeniyeti. *Dini Araştırmalar*, 11(32), 87-106.
- Akurgal, E. (1998). *Anadolu kültür tarihi*. Ankara: Tübitak Yayınları.
- Arslan, A. (2002). *İbn-i Haldun*. 3. Basım, Ankara: Vadi Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük-2*, İstanbul: Kubbealtı Lügatı.
- Bauman, Z. (1996). *Yasa koyucular ile yorumcular modernite, postmodernite ve entelektüeller*. Çev. Kemal Atakay, İstanbul: Metis Yayınları.
- Braudel, F. (1992). *Uygarlıklar tarihi: Geçmiş şimdikiyi açıklar, tarih üzerine yazılar* (İçinde), Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.
- Braudel, F. (2001). *Uygarlıkların grameri*. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Can, A. (2016). *SPSS İle bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi (4.Baskı)*, Ankara: Pegem.

- Curtius, E. R. (1953). *Fransa üstüne deneme*. Çev. Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük 3*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çeçen, A. (1996). *Kültür ve Politika*. Ankara: Gündoğan.
- Çelik, A. (2018). *Peyami Safa düşüncesinde medeniyet ve din*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Delanty, G. (2004). *Avrupa'nın icadı*. Çev. Hüsamettin İnaç, Ankara: Adres Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2015). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 31. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Eagleton, T. (2005). *Kültür yorumları*. Çev. Özge Çelik, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ebenstein, W. (2001). *Siyasi felsefenin büyük düşünürleri*. Çev. İsmet Özel, 2. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları.
- Elias, N. (2000). *Uygarlık süreci*. C.I, Çev. Ender Ateşman, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Febvre, L. (1995). *Uygarlık bir kelimenin ve bir fikir gurubunun evrimi, uygarlık, kapitalizm ve kapitalistler* (İçinde). Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.
- Gencer, B. (2012). *Medenileşmeden küreselleşmeye modernleşmenin akıbeti*. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 24, 127.
- Gökalp, Z. (2013). *Hars ve Medeniyet*, 1. Baskı, İstanbul: Bilge Oğuz.
- İbn Haldun (1989). *Mukaddime, (1377)*. Çev.: Zakir Kadiri Ugan, İstanbul: MEB.

- İbn-i Haldun (2004). *Mukaddime*, Çev.: Halil Kendir, Yeni Şafak Kültür Armağanı, Ankara.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (9.Baskı), Ankara: Asil Yayıncılık.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Koç, N. (2011). Kültür ve medeniyet kavramları etrafındaki tartışmalar ve Atatürk'ün düşünceleri. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*.
- Koçak, A. (2016). Sezai Karakoç'un fikrî yazılarında doğu ve batı medeniyeti tasavvuru. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 5.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş. ve Bökeoğlu, Ç. Ö. (2007). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem.
- Kösoğlu, N. (2015). Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı, 2. Baskı, Ankara: Ötüken Yayıncılık.
- Kutluer, İ. (1998). *Medeniyet*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 28, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Larrère, C. (2003). *Rousseau, Jean-Jacques, Siyaset felsefesi sözlüğü*, Çev. Emel Ergun, Philippe Raynaud, Stéphane Rials (Haz.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Maurois, A. (1936). *İngiltere tarihi*. C. II, Çev. Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Nazîmâ, A. ve Reşad, F. (2005). *Medeniyet, Mükemmel Osmanlı Lügati*, Necati Birinci et. al. (hızl.), 2. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.

- Nef, J. U. (1971). *Sanayileşmenin kültür temelleri*. Çev. Erol Güngör, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özakpınar, Y. (2014). *Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler*, 3. Baskı, Ankara: Ötüken Yayıncılık.
- Pazarbaşı, E. (1996). *Kur'an ve Medeniyet Doğuşu-Gelişimi-Çöküşü*, 1.Baskı, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Pons, A. (2003). *Uygar olma ve uygarlık*. Çev. İsmail Yerguz, Siyaset Felsefesi Sözlüğü (İçinde), Philippe Raynaud, Stéphane Rials (Haz.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rousseau, J. J. (1970). *Bilimler ve sanatlar üzerine söylev ve seçme düşünceler*. Çev. Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sabine, G. (1969). *Siyasal düşünceler tarihi, II. Yeniçağ*, Çev. Alp Öktem, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını.
- Safa, P. (2010). *Türk inkılabına bakışlar*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Sami, Ş. (2014). *Medeniyet, Kâmûs-ı Türkî, Raşit Gündoğdu et. al. (hzl.)*, 4. Baskı, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Schulze, H. (2005). *Avrupa'da ulus ve devlet*. Çev. Timuçin Binder, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Skirbekk, G., & Gilje, N. (t.y.). *Antik Yunan'dan modern döneme felsefe tarihi*. Çev. Emrullah Akbaş, Şule Mutlu, İstanbul: Üniversite Kitabevi.
- Sosyal Bilimler Ansiklopedisi 2. (1990). *Medeniyet*. İstanbul: Risale.
- Soysal, S. (2016). *İkinci yeni şiirinde medeniyet algısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.

- Şahin, E. ve Topaloğlu, S. (2016). Modernleşme devri Türk İslâmcılığının medeniyet tasavvuru. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(4),589–611
- Şeriati, A. (1998). Medeniyet Tarihi 1, İbrahim Keskin (çev.), Ankara: Fecr Yayınevi.
- Şulul, K. (2011). *İbn Haldun'a göre şehir hayatı*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics (6.edition)*. ABD: Pearson Education.
- Tanilli, S. (2006). *Uygurluk tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Ural, Ş. (2017). Kùltür, medeniyet ve bilim, www.safakural.com Makaleler, Bilim Felsefesi (Philosophy of Science).
- Wallerstein, I. (1993). *Bir medeniyet olarak modern dünya - sistem, jeopolitik ve jeokùltür değişmekte olan dünya-sistem üzerine düşünceler* (İçinde), Çev. Mustafa Özel, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Williams, R. (1993). *Kùltür*. Çev. Ertuđrul Başer, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, E. D., Palancı, M., Ünal, Ö., Gök, C., Balki, M. ve Kurt, S. (2016). Medeniyet ve kùltür kavramlarına insan doğasının somato-psiko-spirütüelliği üzerinden yeni bir bakış. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 12.

EKLER

EK-1: Medeniyet Kavramı Algı Ölçeği

MEDENİYET KAVRAMI ALGI ÖLÇEĞİ

Değerli öğretmen adayı, bu çalışmanın amacı “Medeniyet kavramının eğitim fakóltesi öğrencilerinin algıları doğrultusunda analizi” adlı araştırmaya ilişkin görüşlerin belirlenmesidir. Bu doğrultuda siz eğitim fakóltesi öğrencilerinin görüşleri önem arz etmektedir. Beşli likert tipi olan ölçek formu 37 maddeden oluşmaktadır. Lütfen aşağıda bulunan ifadelerle ilgili görüşlerinizi ifadelerin yanında bulunan ilgili alana işaret koyarak doldurunuz.

Gösterdiğiniz ilgiden dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Cinsiyet: Kadın () Erkek ()

Bölüm:

Sınıf: 1. Sınıf () 2. Sınıf () 3. Sınıf () 4. Sınıf ()

MADDELER		Tamamen Katılıyorum(5)	Katılıyorum (4)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (2)	Hiç Katılmıyorum (1)
1. Boyut (Kapsam)	1- Türkiye’de medeniyet kavramı ile ilgili algısal farklılıklar vardır.					
	2- Medeniyet kavramı birçok bilim insanı tarafından farklı yönlerden ele alınmıştır.					
	3- Medeniyet kavramı insan topluluklarının ortak ürünüdür.					
	4- Medeniyet kavramı manevi unsurları olduğu kadar maddi unsurları da ifade etmektedir.					
	5- Medeniyet kavramı soyut ve sosyolojik bir kavramdır.					
	6- Medeniyetin oluşumunda kültür, inanç ve gelenekler büyük rol oynamaktadır.					
	7- Medeniyet kavramı toplumların bilim ve teknolojiyi kullanabilme düzeyleriyle alakalıdır.					
	8- Medeniyet kavramı toplumların hukuk ve intizam sahibi olmalarıyla alakalıdır.					
	9-Medeniyet kavramı var olma, bilinçli olma, bilgili olma gibi kavramlar üzerine bina edilmiş bir dünya görüşüdür.					
	10-Medeniyet kavramı sadece şehirleşme ve şehirlileşme anlamına gelir.					
	11-Medeniyet kavramı geçmiş ve günümüz toplumlarının ilkel veya gelişmiş olup olmadıklarını tanımlamak için kullanılan bir terimdir.					
	12-Medeniyet kavramı modernleşme kavramı ile karıştırılmaktadır.					
2. Boyut (Tarihsel)	13- Medeniyet kavramı ilk insan ile birlikte ortaya çıkan bir kavramdır.					
	14- Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde ekonomik duruma göre şekillenmiştir.					
	15-Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde farklı kültürlerle göre şekillenmiştir.					
	16-Medeniyet kavramının tarihsel süreç içerisinde oluşmasında eğitim kurumları etkilidir.					

	17-Medeniyet kavramı, tarihi olaylara ilişkin bireysel farkındalığın oluşmasında etkilidir.					
	18-Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde uygarlık kavramıyla özdeşleştirilmektedir.					
	19- Medeniyet kavramı tarihi süreç içerisinde üstünlük kurma mücadelesidir.					
	20- Medeniyet kavramı, tarihi süreç içerisinde sadece din kavramına göre şekillenmiştir.					
	21-Medeniyet kavramı tarihsel süreç içerisinde sadece kent hayatının şekillenmesinde etkilidir.					
	22- Medeniyet kavramının tarihsel süreç içerisinde anlam olarak değişiminin incelenmesi eleştirel bir tavır takınmayı gerektirir.					
	23- Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde insanoğluna verilen değer bir ölçütü olarak değerlendirilir.					
	24- Medeniyet kavramı, tarihsel süreç içerisinde çağdaşlaşmanın bir göstergesidir.					
	25- Medeniyet kavramı tarihi dönemlerde ortaya çıkan ve hüküm süren toplumların siyasi, sosyal ve ekonomik değişim ve dönüşümlerini içeren bir kavramdır.					
3. Boyut (Evrensel)	26- Medeniyet kavramı, yaygın bir hoşgörü politikası içerir.					
	27- Medeniyet kavramının öğretimi evrensel değerlerin aktarımını kolaylaştırır.					
	28- Medeniyet kavramı dünya çapında sadece kibarlık, nezaket, incelik gibi kavramların karşılığıdır.					
	29- Medeniyet kavramı, küresel ölçekli olaylara özgün bakış açısını gerektirir.					
	30-Medeniyet kavramı, küresel anlamda birlik beraberlik ve barış ortamında yaşamayı hedefler.					
	31- Global açıdan medeni olmanın ölçütü, diğer toplumların kültürlerini kendi kültürü içinde eritmektir.					
	32- Medeniyet kavramı, her toplumun kendisine uygun roller edinmesinde etkilidir.					
	33- Medeniyet kavramı kültürel yozlaşmaya sebep olan ve ihtiyaç duyulmayan bir kavramdır.					
	34- Medeniyet kavramının bileşenleri üzerinde düşünmek, eleştirel bakış açısıyla olayları gözlemlemeyi gerektirir.					
	35- Medeniyet kavramı güçlü toplumların algısal üstünlük yaratmak için ortaya attıkları ütöpik bir kavramdır.					

36-Medeniyet kavramı küresel anlamda aidiyet duygusu kazandırır.					
37- Dünyanın medeniyet algısının şekillenmesindeki en önemli faktör, benmerkezci düşünce yapısıdır.					

